

EI ASIAKKAIDEN PUOLESTA VAAN HEIDÄN KANSSAAN

Kansalaistoiminta-areenan yhteisövalmennus ja valmennettavien kokemus yhteisövalmennuksesta

Iisa Karsten ja Satu Röyttä

Opinnäytetyö kevät, 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Röyttä, Satu ja Karsten, Iisa.

Ei asiakkaiden puolesta vaan heidän kanssaan. Kansalaistoiminta-areenan yhteisövalmennus ja valmennettavien kokemus yhteisövalmennuksesta.

Kevät 2012. 60 s., 3 liitettä. Helsinki 2012.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kuvata Helsingin Diakonissalaitoksen Kansalaistoiminta-areenan toteuttaman yhteisövalmennuksen kulkua sekä valmennukseen osallistuneiden valmennettavien kokemuksia yhteisövalmennuksesta. Kansalaistoiminta-areena on matalan kynnyksen päiväkeskus, jonka kävijäryhmä koostuu pääosin Helsingin Diakonissalaitoksen asumispalveluiden asiakkaista.

Yhteisövalmennus on vaihtoehto holhoaville auttamiskäytännöille. Sen tarkoitus on antaa asiakkaille mahdollisuus tuoda esiin omia näkemyksiään siitä, miten heitä parhaiten autettaisiin. Yhteisövalmennus pyrkii lisäämään valmennettavien osallisuutta omassa arjessaan ja sitä kautta koko yhteiskunnassa. Yhteisövalmennus sopii mielestämme erityisen hyvin asiakasryhmille, joilla syrjäytyminen on ajankohtainen uhka.

Tutkimuksemme on laadullinen ja aineistoa keräsimme haastatteleamalla kuutta kevään 2011 valmennukseen osallistunutta valmennettavaa sekä havainnoimalla Kansalaistoiminta-areenan pilotti-yhteisövalmennusta. Haastattelumetodiksemme valittiin teemahaastattelu.

Aineistosta nousi teemoja, joita käsitellään työssämme. Näitä teemoja olivat asiakkaan ja työntekijän välinen suhde, havahtuminen omaan ympäristöön ja ympäristön havainnointi, toiminnan kautta valtaistumiseen ja parempaan arkeen, oman arvon tunnistaminen itsetuntemuksen avulla sekä rohkeus vaikuttaa omassa yhteisössä. Vertasimme teemoja aiempaan teoriaan ja tutkimuksiin.

Tutkimustulokset osoittivat, että yhteisövalmennuksella oli positiivinen vaikutus valmennettavien itsetuntoon ja itsetuntemukseen. Yhteisövalmennuksen avulla valmennettavat tulivat tietoisiksi omista voimavaroistaan ja keinoista hyödyntää niitä oman ja yhteisönsä hyvinvoinnin parantamiseksi. Valmennus myös lisäsi valmennettavien tietoisuutta niistä rakenteista, jotka aiheuttavat ja pitävät yllä marginalisaatiota.

Asiasanat: yhteisöllisyys, syrjäytyminen, Kansalaistoiminta-areenan yhteisövalmennus, empowerment

ABSTRACT

Röyttä, Satu and Karsten, lisa

Not on behalf of the customers, but together with them. Civic action arena's community development and the experiences of the people who participated in the Community development project. 60 p.,3 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2012.

Diaconia University of Applied sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this study is to describe both the progress of the Community development project that Helsinki Deaconess Institute carried out and also the experiences of the participants in the Community development. Community development training is a new means in fighting against the marginalization and it questions the paternalistic guardianship. The ultimate aim of community development training is that those who participate in the training start gradually to be more committed to their own lives and to the entire society.

Our thesis is qualitative. We gathered the material by interviewing the participants who had participated in the training in spring 2011. We observed the actual community development in autumn 2010. We chose interviewing by themes as our interviewing method. Most of the people who were interviewed suffered from intoxicant and mental health problems and marginalization was a real threat in their lives.

The themes in our work rose up from the material we had gathered. We compared the themes with the earlier theory and studies. On the grounds of the material, we came to the conclusions that community development had a positive influence at least on the participants' self-confidence and on the understanding of themselves. The results of the study show that the training also increased the participants' awareness and understanding of the defects and social problems in the society. The participants also gained awareness on the context of the traditional guardianship and the helping relationship between a helper and the person to be helped.

Keywords: community, Civic action arena's community development, marginalization, empowerment

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 YHTEISÖ JA YHTEISÖLLISYYS	8
2.1 Yhteisö	9
2.2 Yhteisöllisyys	9
2.3 Institutionaalinen yhteisö.....	10
2.4 Yhteisöllisyys syrjäytymisen ehkäisijänä.....	11
3. SYRJÄYTYMINEN.....	12
3.1 Yksilön vastuun korostaminen syrjäytymiskurssissa	13
3.2 Marginalisaatio ja syrjäytyminen käsitteinä	14
4. EMPOWERMENT	16
5. KANSALAISTOIMINTA-AREENAN YHTEISÖVALMENNUS.....	18
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
6.1 Tutkimustehtävät.....	21
6.2 Kansalaistoiminta-areena yhteistyökumppanina	21
6.3 Laadullinen tutkimus	22
6.4 Aineistonkeruumenetelmät.....	22
6.4.1 Havainnointi aineistonkeruumenetelmänä	22
6.4.2 Haastattelut aineistonkeruumenetelmänä.....	23

6.5 Aineiston analyysi	24
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	26
7.1 Pilotti -yhteisövalmennuksen kulun kuvaus.....	26
7.2 Valmennettavien kokemukset yhteisövalmennuksesta	35
7.2.1 Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde	36
7.2.2 Havahtuminen omaan ympäristöön ja ympäristön havainnointi	38
7.2.3 Toiminnan kautta voimaantumiseen ja parempaan arkeen.....	40
7.2.4 Oman arvon tunnistaminen itsetuntemuksen avulla.....	42
7.2.5 Rohkeus vaikuttaa omassa yhteisössä	45
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
9 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	49
10 POHDINTAA	51
LÄHTEET.....	53
LIITTEET	57
Liite 1: Opinnäytetyömme esittely haastateltaville.....	57
Liite 2: Teemahaastattelurunko.....	58
Liite 3: Pilotti -yhteisövalmennuksen runko	59

1 JOHDANTO

1990-luvulta lähtien Suomessa on esiintynyt siirtymistä kohti uusliberalistista hallintaa. Uusliberalismilla tarkoitetaan markkinatalouden arvojen ja toimintamallien ulottamista kaikille yhteiskunnantasoisille. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön valjastaminen uusliberalistisen markkinamallin alle on kuitenkin ongelmallista. Uusliberalismille ominainen individualismin palvonta on rapauttanut ihmisten elämän yhteisöllistä perustaa. Yhteisöllisten arvojen rapauttajina on nähty uusliberalistinen markkinatalous, passivoiva hyvinvointivaltio sekä yksilöllisyyttä ihannoiva moniarvoinen postmoderni kulttuuri. (Saastamoinen 2009, 48–50.)

Ratkaisuna tähän hyvinvointivaltion rappeutumiseen on haettu yhteisöjen ja yhteisöllisyyden elvyttämistä. Yhteisöt on ruvettu näkemään mahdollisina palvelujen tuottajina valtion ja markkinoiden rinnalla. Kolmannen sektorin eli yhdistysten ja järjestöjen roolia on pohdittu uudelleen. Korostettu on myös tietoista ihmisten oma-avun ja vertaistuen yhteisöllisyyden rakentamista erilaisilla hallinnollisilla keinoilla. (Saastamoinen 2009, 46–47.)

Yhteisöllisyyden merkitykseen syrjäytymisen ehkäisijänä on herätty viime aikoina niin työelämässä kuin yhteiskunnassammekin. Asunnottomuus, päihdeongelmat ja siihen liittyvät syrjäytymisen muodot ovat suuria ongelmia erityisesti pääkaupunkiseudulla. Ihmisten arjessa toimii monia ongelmallisia malleja ja usko vaikuttamiseen on monelta kadonnut (Vesikansa 2000, 2–3).

Syrjäytymisen pysäyttämiseksi tarvitaan uusia keinoja. On tärkeää mahdollistaa syrjäytettyjen ihmisten voimaantuminen, toimintakykyisyys, osallisuus ja vastuunotto yhteiskunnassamme. Tässä opinnäytetyössämme käsittelemämme Helsingin Diakonissalaitoksen Kansalaistoiminta-areenan toteuttama yhteisövalmennus on syntynyt tämän tarpeen seurauksena.

Sosiaalityön perinteiset holhoavat käytännöt eivät ole tuottaneet toivottua tulosta syrjäytymisen ehkäisyssä, joten yhteiskunnassamme on syrjäytymistä koskevassa keskustelussa alettu korostaa yhä enemmän yksilön omaa vastuuta. Yksilön vastuunoton ohella tarvitaan kuitenkin myös yhteisön tukea. Pyrimme opinnäytetyössämme tarkastelemaan kriittisesti vallitsevia tapoja ja keinoja auttaa syrjäytyneitä sekä yhteiskunnassamme vallitsevia arvoja ja asenteita heikommassa asemassa olevia kansalaisia kohtaan.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata Helsingin Diakonissalaitoksen Kansalaistoiminta-areenan yhteisövalmennukseen osallistuneiden kokemuksia yhteisövalmennuksesta. Lisäksi esittelemme yhteisövalmennuksen toteutustavan. Yhteisövalmennuksessa korostetaan asiakkaan omaa asiantuntijuutta omassa yhteisössään ja halutaan tuoda asiakkaiden oma ääni kuuluviin, joten oli luontevaa selvittää valmennettavien omia kokemuksia yhteisövalmennuksesta haastatteleamalla heitä.

Yhteisövalmennus perustuu ajatukseen siitä, että yhteisö ja yhteisöllisyys lisäävät hyvinvointia ja osallisuutta marginaalissa elävien yksilöiden keskuudessa. Yhteisövalmennuksen tarkoituksena on alistavien ja syrjäyttävien rakenteiden purkaminen marginaalissa elävien oman toiminnan ja tietoisuuden heräämisen kautta. Yhteisövalmennukseen osallistuneet ovat kaikki jollakin tavalla marginaalissa syrjäytettynä eläviä. Yhteisövalmennuksen ideana on, ettei pelkän asunnon ja toimeentulon turvaaminen takaa hyvää arkea (Kökkö 2011).

Asiakkaille suunniteltu yhteisövalmennus toteutettiin ensimmäisen kerran syksyllä 2010 Kansalaistoiminta-areenalla. Samaan aikaan toinen meistä suoritti työharjoittelua siellä. Harjoittelupaikka tarjosi yhteisövalmennusta opinnäytetyöaiheeksemme ja tartuimme haasteeseen. Kansalaistoiminta-areenan asiakkaille suunnatusta yhteisövalmennuksesta ei ole olemassa aiempaa materiaalia, joten koemme tärkeäksi kuvata valmennettavien kokemusten ohella yhteisövalmennuksen kulkua.

2 YHTEISÖ JA YHTEISÖLLISYYS

Yhteisöllisyys on noussut voimakkaasti yhteiskunnalliseen keskusteluun. Syitä yhteisö- ja yhteisöllisyys -käsitteiden paluusta keskusteluun voidaan etsiä pakottavan individualismin saturaatiopisteestä sekä yhteiskunnan käsitteen perustavanlaatuisesta kriisiytimisestä. Vallitseva kulttuurinen ilmapiiri korostaa kilpailua ja yksin pärjäämistä. Yksilöt joutuvat suuren paineen alle, kun heihin kohdistuu yhä enemmän elämänkulun riskienhallintaan liittyviä odotuksia, joista he joutuvat selviytymään yksin. (Saastamoinen 2009, 33–36, 45.)

Asioista, jotka ennen koettiin ja jaettiin yhdessä, on tullut erityisiä ja yksityisiä. Länsimaisen kulttuurin voimakas yksilöitymiskehitys vaikuttaa negatiivisesti ihmisten hyvinvointiin. Ihmisten toimintaa ohjaavat yhteisölliset säännöt ovat heikentyneet ja muuttuneet merkitsemättömiksi. Yleinen piittaamattomuus muiden hätään on lisääntynyt. Yhteisöllisyydestä on haluttu etsiä tukea yksilön ja yhteiskunnan kriisiytymiselle ja yhteisöt on nähty vastaukseksi moniin kulttuurisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. (Saastamoinen 2009, 33–36, 45.)

Yhteisöllisyydestä on haettu tukea myös hyvinvointivaltion kriisiytymiseen ja muodonmuutoksiin. Yhteisöllisyys liittyy myös hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan siirtymiseen. Pohjoismaisille hyvinvointivaltioille on ominaista, että valtiolla on suuri rooli ihmisten hyvinvoinnin ja elintason ylläpitämisessä. (Roi-vainen, Nylund, Korkiamäki & Raitakari 2008, 10.)

Hyvinvointiyhteiskunnassa taas korostetaan julkisen sektorin sijasta yksilöiden, yhteisöjen ja yritysten toiminnan merkitystä kansalaisten hyvinvoinnille. Hyvinvointiyhteiskunnassa kolmannella sektorilla, järjestöillä, kirkolla ja yhdistyksillä on suurempi rooli luotaessa hyvinvoinnin raameja. (Kajanoja 2012.) Pohjoismaista hyvinvointimallia on pidetty liian kalliina, passivoivana sekä jopa mahdottomana ylläpitää globaalin markkinatalouden pelisääntöjen puitteissa. (Saastamoinen 2009, 46–47.)

2.1 Yhteisö

Yhteisö -käsitteelle on lukuisia määritelmiä. Sana yhteisö esiintyy arkikielessä useissa yhteyksissä, törmäämme päivittäin erilaisiin yhteisöihin, työyhteisöistä Euroopan-yhteisöön. Yhteisö on vaikea määritellä jollain yhdellä universaalilla tavalla. Yhteisön käsitettä käytetään yleisesti ja epätarkasti ryhmämuodostelmien yleisnimenä. Käsite voi tarkoittaa kaikkea arkipäivän kasvokkaisista vuorovaikutussuhteista globaaleihin verkostoihin. (Roivainen & Korpela 2008 A.)

Yhteisöjä voidaan luokitella niiden vuorovaikutuksen ja tavoitteiden luonteen mukaan (Roivainen & Korpela 2008 A). Sosiologisessa tutkimuksessa on lähestytty yhteisökäsitettä kolmesta eri ulottuvuudesta. Yhteisö voidaan nähdä alueellisena, sosiaalisena tai symbolisena yksikkönä. (Saarnio 2001, 49.)

Yhteisölle olennaista on se, että se rakentuu ihmisistä ja ihmisten vuorovaikutuksellisten suhteiden kautta. Yhteisöjä on kuitenkin erilaisia. Aidoiksi yhteisöiksi kutsutaan sellaisia yhteisöjä, joissa yksilöt ovat subjektiivisella tasolla sitoutuneet yhteisön toimintaan ja sen arvoihin. (Hyypä 2002, 178.)

2.2 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys rakentuu yhteisöissä. Yhteisöllisyys on vuorovaikutusta, osallisuutta yhteisöissä olevien ihmisten välisissä suhteissa. Yhteisöllisyys on kokemuksellinen asia, se on tunne siitä että sinusta välitetään ja sinä välität. Yhteisöllisyys on ihmisten kokemus siitä, että kuuluu johonkin ryhmään tai joukkoon. Yhteisöllisyys on suuri voimavara ja mahdollisuus. Ihanteellinen yhteisöllisyys luo hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa. Tiiviillä yhteisöllä on haittapuolensakin, se voi rajata ulkopuolelleen ja edesauttaa sosiaalista syrjäytymistä. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2010.)

Esimodernissa maailmassa yhteisöt olivat luonteeltaan paikka- ja aikasidonnaisia. Ihminen saattoi olla koko elämänsä saman yhteisön jäsen. Jälkimodernia

yhteisöä luonnehtii kiinnittyminen lyhytkohtaisiin ja lyhytkestoisiin yhteisöihin. Nykypäivänä saatetaan kuulua useimpiin yhteisöihin samanaikaisesti. Perhe ja suku edustavat edelleen pitkäaikaista yhteisöä, mutta sen merkitys ei ole enää samanlainen kuin ennen. Pitkäaikaisten yhteisöiden rinnalle on tullut ajallisesti lyhytkestoisempia yhteisöjä kuten harrastus- tai kansalaistoiminnalle tarkoitettuja yhteisöjä. (Roivainen, Nylund, Korkiamäki & Raitakari 2008, 10.)

Vaikka ajallemme ominainen valinnanvapaus antaakin ihmisille mahdollisuuden valita mihin yhteisöön liittyy, ajallis-paikallinen liikkuminen ei ole tasa-arvoista. Osa ihmisistä on sosiaalisen tilanteensa vuoksi sidottuna vaihtoehtojen puuttumiseen sekä elämänhistorian, kokemusten ja tulevaisuuden näköalojen kapeuteen. (Roivainen, Nylund, Korkiamäki & Raitakari 2008, 11.)

2.3 Institutionaalinen yhteisö

Institutionaalinen yhteisö -käsitteen alle mahtuu erityyppisiä auttamis-, hoiva-, terapia-, kasvatusta- ja kuntoutusinstituutioita. Kun luonnollisilla ja paikallisilla yhteisöillä ei ole tarpeeksi resursseja on institutionaalisten yhteisöjen tehtävä paikata syntyneitä hyvinvoinninvajeita. Erityisen suuri merkitys institutionaalisilla yhteisöillä on yksinäisyyden, hyvinvointivajeiden ja turvattomuuden lieventämisessä. (Roivainen & Korpela 2008 B.)

Helsingin Diakonissalaitos on esimerkki institutionaalisista yhteisöistä. Esimerkiksi Helsingin Diakonissalaitoksen asumispalvelut muodostavat tietynlaisen institutionaalisen yhteisön, jonka jäsenet eivät varsinaisesti ole vapaaehtoisesti muuttaneet yhteisöön asumaan, vaan päihteidenkäyttö tai jokin muu ongelma on estänyt asumista muualla. (Roivainen & Korpela 2008 B.)

Jäsenyys institutionaalisessa yhteisössä ei aina ole vapaaehtoista, eivätkä jäsenet voi itse vaikuttaa siihen, ketkä kuuluvat yhteisöön ja ketkä suljetaan ulkopuolelle. Institutionaalisille yhteisöille on ominaista, että osapuolet ovat tulleet

yhteen jonkin ongelman vuoksi. (Roivainen & Korpela 2008 B.)

2.4 Yhteisöllisyys syrjäytymisen ehkäisijänä

Yhteisöllisyyttä on tarjottu myös sosiaalipoliittisena vaihtoehtona syrjäytymisen ehkäisyssä. Syrjäytymisen ehkäisyssä on painotettu vuorovaikutuksellista suhdetta yhteiskunnan kanssa. Ihminen oppii maailman- ja ihmiskuvansa sekä arvot ja moraalit ympäröivästä maailmasta. Moraalin, arvojen, normien ja lakien sekä uskomusten avulla ihmisyyhteisöt ovat pyrkineet turvaamaan yhteisönsä elinkelpoisuuden vuosituhansien saatossa. (Helsingin kaupunki 2009, 6.)

Sosiaalisen pääoman käsite on liitetty yhteisöllisyyteen. Monissa epävirallisissa verkostoissa, yhdistyksissä ja kansalaisryhmissä syntyy yhdessä toimimisen kautta sellaista luottamusta ja vastavuoroisuutta, mikä edistää yhteisöjen hyvinvointia. Tämä hyvinvointi voi olla luonteeltaan konkreettista apua, mutta myös aineetonta henkisen pääoman kartuttamista. Sosiaalisen pääoman on nähty kartuttavan sekä yksilön että yhteiskunnan hyvinvointia. (Roivainen & Korpela 2008 A.)

Teoreettisessa viitekehyksessä sosiaalista pääomaa voidaan lähestyä kahdesta eri näkökulmasta. Toinen lähestymistapa korostaa yhteisön toimivuutta ja kiinteyttä lisäävää voimavaraa, luottamuksellisten suhdeverkostojen tarjoamaa sosiaalisen tuen merkitystä ihmisen hyvinvoinnille. Yhteisöllisyyden kautta syntyvä sosiaalinen pääoma nähdään kansalaisia yhteen sitovana resurssina. Toinen näkökulma korostaa sosiaalista pääomaa yhtenä yksilötoimijan yhteiskunnallisten toimintaresurssien osatekijänä. Se nostaa esiin sosiaalisen pääoman ylhäältä alaspäin tapahtuvan poissulkevan ja yhteiskunnan keskiöstä poissuljettujen keskuuteen syntyvän sosiaalisen pääoman. Sitoutuminen yhteisöön luo ihmisille velvollisuuden tunteen, vastavuoroisuutta, arvojen ja kontrollin kautta yhdistymistä sekä kiinteyttää ihmisten sosiaalista kokemusta ja kasvattaa ihmisten sosiaalista pääomaa. (Roivainen & Korpela 2008 A.)

3. SYRJÄYTYMINEN

Syrjäytymistä on ollut yhteiskunnissa aina joissain muodoissa. Kilpailuun ja maksimaaliseen hyötyyn tähtäävä yhteiskuntamme saa aikaan tehokkuutta, mutta toisaalta se myös työntää osan ihmisistä yhteiskunnan reunoille. Kilpailussa on väistämättä aina voittajien ohella myös häviäjiä. Yhteiskuntamme moraalista kertoo se, miten suhtaudumme heikompiosaisiin kansalaisiin. Kukaan ei voi pitää itseään täysin ulkopuolisena syrjäytymisilmiöstä, sillä syrjäytyminen on hinta tavastamme elää. On tärkeää pohtia, miten yhteiskunnan tulisi suhtautua kansalaisiin, jotka eivät pysty tai halua integroitua kiireen ja kasvun leimaamaan yhteiskuntaan ja miten heitä tulisi auttaa. (Särkelä 2001, 94–95.)

Syrjäytyminen mielletään useimmiten ilmiöksi, joka on epätoivottu ja josta tulee pyrkiä pois. Kenenkään ei oleteta olevan omasta halustaan syrjäytynyt, vaan se on aina vastentahtoinen tila. Tällainen käsitys on omiaan leimaamaan syrjäytyneet ihmiset kielteisesti. Kielteistä leimautumista vahvistetaan myös sosiaalityöllä, joka keskittyy yksipuolisesti asiakkaan ongelmiin voimavarojen sijasta. (Raunio 2006, 44.)

Aiemmin syrjäytyneiden määritelmä koski palkkaväestön suhdetta talonpoikaistoon ja porvaristoon. 1990-luvulla alettiin varoittaa yhteiskunnan jakautumisesta kahtia ja solidaarisuuden murenemisestä. Syrjäytymisen sosiaalinen kysymys muuttui tuolloin koskemaan yhteiskunnan ja syrjäytyneen luokan välistä suhdetta. Katsottiin, että syrjäytyminen jakaa kansalaiset A- ja B-luokkaan. A-luokan kansalaiset edustavat yhteiskunnallista osallisuutta, normaaliutta ja valtavirtaa. Syrjäytynyt B-luokka puolestaan on tämän hyvinvoivan luokan vastakohta. (Raunio 2003, 29.)

3.1 Yksilön vastuun korostaminen syrjäytymiskurssissa

Angloamerikkalaiseen kielenkäyttöön on pesiytynyt käsite alaluokka, joka havainnollistaa syrjäytymisen yksilöllistämistä. Tällöin ajatellaan, että syrjäytymisen johtuu yksilön omista valinnoista eikä yhteiskunnallisista tekijöistä. Alaluokkaan kuuluvilla katsotaan siis olevan yhtäläillä mahdollisuuksia, mutta heillä ei ole halua sopeutua vallitsevaan elämäntapaan. Alaluokan yksilöiden moraalit asetetaan täten kyseenalaiseksi. (Raunio 2006, 45–46.)

Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa on alettu korostaa yhä enemmän yksilön vastuuta huolehtia itsestään ja yhteisönsä jäsenistä. Erilaiset toimenpiteet ja projekti-hankkeet kannustavat aktiivisuuteen. Myös työelämässä on luotu tulosryhmiä ja tiimirakenteita, joihin ihmiset on sidottu hallinnan ja pakon sitein. On nähtävissä merkkejä siitä, ettei aikuisen ihmisen moraalisiin, omaan harkintaan tai ammattitaitoon enää luoteta. Ihmisiltä odotetaan yhä enemmän itsellisyyttä, mutta ilman yksilön autonomiaa. Aktiivisen omillaan pärjäävän kansalaisen eettöksen korostamisessa on se vaara, että apua tarvitsevat yksilöt alkavat häpeämään aiempaa enemmän avun tarvettaan ja riippuvuuttaan, sillä riippuvaiset yksilöt voidaan nähdä eräänlaisina yhteiskunnan loisina. (Filander 2007, 157–159.)

Myös Suomessa on viime aikoina alettu korostaa enemmän syrjäytyneiden yksilöiden omaa vastuuta tilanteesta. Työttömiä aktivoivat toimenpiteet ovat yksi esimerkki tästä asenteen muutoksesta. Suomessa kuitenkin edelleen kiinnitetään huomiota myös yhteiskunnan rooliin osallisuutta tukevien palvelujen järjestäjänä. Yhteiskunnassamme siis korostetaan yksilön vastuun ohella myös yksilön oikeuksia. (Raunio 2006, 46–47.)

Yhteiskunnallinen syrjäytymisen syiden tulkinta keskittyy yksilöiden valinnan merkityksen ohella myös yksilön ja yhteiskunnan suhteeseen. Tämän tulkinnan mukaan on tärkeätä kiinnittää huomiota sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen. Sosiaalisia oikeuksia ovat muun muassa oikeus terveyteen, oikeus tehdä työtä

ja oikeus koulutukseen ja asuntoon. (Raunio 2006, 46.)

Tällä hetkellä ei ole todennäköistä, että suomalaisen sosiaalityön vaarana olisi ongelmien yhteiskunnallisten yhteyksien sivuuttaminen. Sen sijaan ongelmakeskeinen puhe ja yksilöiden tai yhteisöjen voimavarojen unohtaminen on ajan-kohtainen uhka sosiaalityössä. Sosiaalityössä on tyypillistä määritellä asiakas ongelmien, eikä voimavarojen kautta. (Raunio 2006, 47.)

3.2 Marginalisaatio ja syrjäytyminen käsitteinä

Ruotsalaiset tutkijat puhuvat syrjäytymisen sijasta marginalisaatiosta ja marginaalisuudesta. Tähän käsitteistöön yhdistetään useammin voimavarakeskeinen työote. (Raunio 2006, 45.) Marginalisaatiossa on kyse täysimittaisten kansalaisuuden mahdollistavien elinolojen puutteesta. Marginalisaatiosta voidaan puhua, kun yksilöllä on ongelmia useammassa, vähintään kolmessa elinolotekijässä. Tällaisia elinolotekijöitä ovat esimerkiksi terveys, sosiaaliset suhteet, taloudelliset resurssit, työolosuhteet, asuinolosuhteet ja vapaa-ajan aktiviteetit. (Raunio 2003, 222–223.)

Käsite marginalisoituminen on syrjäytymistä joustavampi ja kaksijakoinen. Siihen liittyy sekä kielteisiä että myönteisiä asioita. Marginalisoitumiseen liittyy yhteiskunnan kyseenalaistamista ja se voi avata uusia väyliä mahdollistamalla ajatuksen erilaisesta elämäntavasta. (Helne 2004, 44.)

Marginalisaatio mahdollistaa myös syrjäytymisen ymmärtämisen prosessina. Ihminen voi liikkua edestakaisin normaaliuden keskiöstä pois ja takaisin. Marginalisaatio antaa siis enemmän toivoa takaisin yhteiskunnan keskiöön palamisesta kuin syrjäytyminen. Marginalisaatiossa on kyse pikemminkin syrjäytymisen mahdollisesta riskistä kuin itse syrjäytymisestä. Tämän näkemyksen mukaan ihmiset sijoittuvat kolmeen kohtaan yhteiskunnassa: normaaliuden keskiöön, keskiön reunoille eli ulkopiiriin sekä keskiön ulkopuolelle. Ulossuljetut käsi-

tetään syrjäytyneiksi. (Raunio 2006, 55–56.)

Yksi oleellinen tekijä yksilön ajautuessa marginalisaatiosta syrjäytymiseen, on usein kokemuksellinen ulkopuolisuus. Marginaaliin saatetaan toisinaan hakeutua omasta tahdosta, sillä se voi olla myös rikastuttava kokemus ja mahdollisuus tarkastella yhteiskuntaa uudesta näkökulmasta. Silloin kun marginalisaatioon liittyy kokemus ulkopuolisuudesta ja sivullisuudesta, marginaalisaatio ei ole elämää rikastuttava kokemus. Tällöin yksilö ei enää samaistu yhteiskunnalliseen normaaliuteen ja alkaa määritellä itsensä syrjäytyneeksi. Tämä voi johtaa siihen, että yksilö tuntee yhteenkuuluvuutta poikkeaviin alakulttuureihin. Yksilön ajautuminen marginaalisaatiosta syrjäytymiseen liittyy usein poikkeaviin alakulttuureihin ja poikkeavaan käyttäytymiseen kuten päihteiden käyttöön tai rikollisuuteen. (Raunio 2006, 57–58.)

4. EMPOWERMENT

Käsite empowerment syntyi 1960-luvulla USA:ssa sortoa ja vähemmistöjen epätasa-arvoa koskevassa keskustelussa. (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999, 109.) Voimaantuminen on valtaistumista enemmän käytetty käännöksen termistä empowerment ja sillä tarkoitetaan yksilön henkilökohtaista prosessia, johon vaikuttavat sosiaaliset rakenteet, olosuhteet ja toiset ihmiset. Voimaantumista voidaan tukea, mutta toiselle ei voi antaa voimaa. Voima tulee ihmisestä itsestään. Voimaantunut ihminen tulee tietoiseksi omasta arvostaan, mikä on tärkeää ihmisen selviytymiselle, sillä jokaisella ihmisellä on luontainen tarve tuntea itsensä arvokkaaksi. Voimaantumisen on kyse yksilön itse asettamista päämääristä ja luottamuksesta omiin mahdollisuuksiin. Voimaantumisen on keskeistä, että yksilö voi asettaa vapaasti itselleen päämääriä. Yksilö saa tällöin voimaa päämääriensä saavuttamiseen tulevaisuuden tilasta, johon hän pyrkii. Päämäärät ja voimaantuminen ovat siis vahvasti sidoksissa toisiinsa. (Siitonen 1999, 117–119.)

Valtaistumisessa on kyse henkilökohtaisen prosessin lisäksi tietoisuuden kasvamisesta ja sillä on myös poliittinen ulottuvuus. Valtaistunut yksilö tai ryhmä tulee tietoisemmaksi omista vaikutusmahdollisuuksistaan ja toimintakyvystään. (Laitila 2006, 10.) Valtaistumisella tarkoitetaan keinoa, jonka kautta yksilöt ryhmät ja yhteisöt tulevat kykeneviksi kontrolloimaan omia olosuhteitaan ja tätä kautta auttamaan itseään saavuttamaan parhaan mahdollisen elämänlaadun. (Juhila 2006, 120–121.) Valtaistumisen kautta vähemmistöryhmien avuttomuus vähenee ja valta kasvaa. Valtaa on monenlaista, mutta valtaistumisessa on kyse pääosin henkilökohtaisesta sekä egalitaarisesta vallasta. (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999, 109–110.)

Henkilökohtaisella vallalla tarkoitetaan yksilön mahdollisuuksia ja kykyä vaikuttaa ympäristöönsä ja saavuttaa haluttuja tuloksia. Henkilökohtaisen hallinnan vahvistuessa yksilö kokee että hänellä on enemmän valtaa elämäänsä sekä

paremmat mahdollisuudet vaikuttaa olosuhteisiin ja saavuttaa päämääriään. Henkilökohtainen valta liittyy keskeisesti elämänhallintaan. (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999, 109–110.)

Valtaistumisen käsite sisältää henkilökohtaisen vallan kasvun ohella myös egalitaarisen vallan kasvun. Egalitaarinen valta on yhteisyyteen perustuvaa sosiaalista valtaa. Siinä on kyse mahdollisuudesta tasa-arvoiseen kumppanuuteen ja sitä kautta yhteisten asioiden hoitamiseen ja yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen. Egalitaariseen valtaan liittyy yhteisön jäsenien keskinäinen arvostus ja kunnioitus. (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999, 110.)

5. KANSALAISTOIMINTA-AREENAN YHTEISÖVALMENNUS

Helsingin Diakonissalaitoksen toiminnassa ja projekteissa on pyritty rakentamaan uudenlaisia yhteisöjä tukemaan kaikkein huono-osaisimpia. Yhteisöllisyys ja hyvinvoiva yhteisö on haluttu nähdä tehokkaana keinoina syrjäytymistä vastaan. Vuonna 2009 Helsingin Diakonissalaitoksella toteutettiin yhteisöllisyysmenetelmien kehittämishanke, jonka yhtenä osana oli työntekijöiden Cable -yhteisövalmennus. Cable -yhteisövalmennuksen tarkoitus on kehittää työntekijöiden taitoja yhteistyössä.

Cable -yhteisövalmennuksen juuret ovat Rotterdamissa syntyneessä sosiaalisen työn kehittämisen menetelmässä jota on kutsuttu ”Exposure ” valottumisen menetelmäksi. Exposure- menetelmässä oleellisessa osassa on työympäristön havainnointi, omaelämäkerrallinen työskentely sekä sosiaalinen analyysi. (Autio & Soikkanen, 1999.)

Exposure -menetelmässä on oleellista että työntekijä asettaa itsensä samalle viivalle asiakkaittensa kanssa ja ajattelee itsensäkin osaksi yhteisöä. Myös asiakkaiden kanssa käydyt keskustelut ovat merkityksellisiä. Työntekijä pääsee omien kokemustensa, keskusteluiden ja reflektion avulla sisälle alueen yhteisöön. Vasta tällöin työntekijä voi oikeasti käyttää taitojaan alueen asukkaiden tukemiseen, jotta he voisivat auttaa itseään ja parantaa omaa yhteisöään. (Autio & Soikkanen, 1999.)

Omaelämäkerrallinen työskentely on myös merkittävä osa Cable- yhteisövalmennusta. Jotta ihminen ymmärtäisi muita, on hänen tiedostettava omat asenteensa ja historiansa, sillä menneisyys vaikuttaa siihen miten ihminen tulkitsee asioita.

Ajatus Kansalaistoiminta-areenan asiakkaille suunnatusta Yhteisövalmennuksesta lähti työntekijöille järjestetyssä Cable -yhteisövalmennuksessa (Auvinen 2010, 7). Asiakkaille järjestettyjen valmennusten rakenne perustuu pitkälti samaan runkoon kuin työntekijöiden Cable -yhteisövalmennus. Oleellisessa asemassa ovat samat elementit kuin työntekijöille suunnatussakin yhteisövalmennuksessa: omaelämäkerrallinen työskentely, exposure sekä sosiaalinen analyysi.

Tällä hetkellä Helsingin Diakonissalaitoksella toteutetaan Aktiiviseen asumiseen! -hanketta. Euroopan Sosiaalirahaston rahoittama kaksivuotinen hanke toteutetaan yhdessä Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien kanssa. Hankkeessa tuetaan asunnottomuuden kokeneiden ihmisten osallisuutta sekä vastuunottoa itsestään ja koko yhteisöstään. Tämän hankkeen osana on yhteisövalmennus, jonka keinoin on pyritty Helsingin Diakonissalaitoksen Aurora -talon asukkaita aktivoida osallisuuteen, omien voimavarojen löytämiseen sekä vastuunottoon itsestään ja yhteisöstään. Hanke on urauurtava, sillä tämä on ensimmäinen kerta kun yhteisövalmennuksen menetelmiä sovelletaan yhtäaikaista sekä Diakonissalaitoksen henkilöstön että asiakkaiden valmennukseen. (Helsingin Diakonissalaitos 2012 A.)

Kansalaistoiminta-areenalla järjestetyn yhteisövalmennuksen päätavoitteena on tehdä sen kävijöistä ja Helsingin Diakonissalaitoksen asumisyksikön asukkaista oman yhteisönsä asiantuntijoita. Valmennettavia kannustetaan löytämään omia ratkaisuja yhteisöllisyyden parantamiseen. On rakennettava yhteisöjä ihmisten tueksi, tuettava kansalaisten aktiivisuutta ja avattava ammattilaisyhteisöjä sosiaalista vastuuta tunteville kansalaisille (Helsingin Diakonissalaitos B).

Yhteisövalmennuksen arvokkuus ja tärkeys piilee siinä, että se antaa asiakkaille mahdollisuuden tuoda omaa ääntään kuuluville. Usein asiakkaiden kokemukset ja ajatukset omasta yhteisöstä poikkeavat työntekijöiden kokemuksista. Asiakkaille suunnatussa yhteisövalmennuksessa avain asemassa on asiakkaan omista lähtökohdista esiin nostama niin sanottu toinen tieto. Toinen tieto on

virallisen ja kohteistavan tiedon vastakohta se perustuu asianomaisuuteen (Juhila 2006, 105–106).

Tieto siitä mitä esimerkiksi marginaalisuus on ja miltä se tuntuu, on ennen kaikkea niillä, jotka ovat asianomaisia, katselevat ja tarkastelevat maailmaa marginaalisuuden paikoista. Marginaalisuuden paikoissa syntyvä tieto perustuu ihmisten arkisiin kokemuksiin. Yleensä näitä kokemuksia on helpointa jakaa toisten samankaltaisista paikoista asioita tarkastelevien kanssa. Sosiaalityössä olisi tärkeätä tuoda esille juuri tätä toista tietoa. Toisen tiedon välittäminen myös ulkopuolisille etenkin marginalisoitujen kanssa työskenteleville on oleellista. (Juhila 2006, 105–106.)

Jotta tämä toinen tieto saisi mahdollisimman laajan toiminta-areenan, on asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutuksen perustuttava dialogille jonka keskiössä on asiakkaan tiedot. Näitä arvioidaan ja muutetaan yhdessä. Työntekijän on asetuttava samalle viivalle asiakkaan kanssa. Suhteen on perustuttava kumpaanuuteen ja tasavertaisuuteen. (Juhila 2006, 121.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimustehtävät

Opinnäytetyössämme on kaksi tutkimustehtävää. Ensimmäinen tehtävämme on kuvata Helsingin Diakonissalaitoksen Kansalaistoiminta-areenalla toteutetun yhteisövalmennuksen kulkua. Toinen tehtävämme on kuvata valmennukseen osallistuneiden kokemuksia valmennuksesta.

6.2 Kansalaistoiminta-areena yhteistyökumppanina

Kansalaistoiminta-areenalta ehdotettiin, että tekisimme opinnäytetyömme yhteisövalmennuksesta. Pidimme ehdotusta hyvänä, koska yhteisöllisyys ja sen mahdollisuudet syrjäytymisen ehkäisijänä on mielestämme ajankohtainen ja kiinnostava aihe.

Kansalaistoiminta-areena on Helsingin Diakonissalaitoksen ja Raha-automaattiyhdistyksen ylläpitämä matalan kynnyksen päiväkeskus. Kansalaistoiminta-areena sai alkunsa 2006 ja on nyt vakiintunut osaksi Helsingin Diakonissalaitoksen asumispalveluiden palvelualueen toimintaa. Kansalaistoiminta-areenan tarkoituksena on tuottaa maksutonta taide- ja kulttuuritoimintaa ja tapahtumia, sekä tarjota yhteisö, johon kaikilla elämäntilanteesta riippumatta on mahdollisuus tulla. (Helsingin Diakonissalaitos 2012 C.)

Kansalaistoiminta-areenan toiminta nojautuu vahvasti yhteisöllisyyteen ja pyrkimyksenä on aktivoita ihmisiä toimimaan aktiivisesti Kansalaistoiminta-areenan yhteisössä. Tapahtumat ja toiminta suunnitellaan aina kävijälähtöisesti. Kansalaistoiminta-areenalla kävijällä on mahdollisuus osallistua tapahtumien ja toiminnan suunnitteluun sekä toteutukseen. (Helsingin Diakonissalaitos 2012

C.) Ihmisillä on mahdollisuus asettua sekä kokijan että toimijan rooliin.

6.3 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohdat sopivat hyvin tutkimukseemme, jonka tarkoituksena on kuvata ihmisten kokemuksia. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus. Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista on se, että tutkimuksessa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. (Jyväskylän yliopisto.) Kvalitatiivinen tutkimusote mahdollistaa sen, että tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman holistisesti (Eskelinen & Torkkeli 2001, 63).

Laadullisen tutkimuksen vastaparina pidetään usein määreellistä eli kvantitatiivista tutkimusta. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tärkeässä asemassa ovat mitattavat määrälliset asiat, kun taas laadullisessa tutkimuksessa tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin mitausvälineillä hankittavaan tietoon. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 165.)

6.4 Aineistonkeruumenetelmät

6.4.1 Havainnointi aineistonkeruumenetelmänä

Havainnointi on aineistonkeruumenetelmä, joka sopii käytettäväksi laadulliseen tutkimukseen. Havainnointi voi olla joko osallistuvaa tai ei-osallistuvaa. Itse käytimme suoraa eli ei-osallistuvaa havainnointia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Toinen meistä suoritti harjoittelun Kansalaistoiminta-areenalla syksyllä 2010 ja seurasi silloin toteutettua pilottia yhteisövalmennuksesta. Tuolloin havainnoitiin ja dokumentoitiin yhteisövalmennuksen kulkua, valmennettavien ajatuksia sekä ennalta määritellyn rungon toimivuutta käytännössä. Ha-

vainnoinnin dokumentointimateriaalia on käytetty osiossa, jossa kuvaamme pilotti yhteisövalmennuksen kulkua. Halusimme liittää osioon virallisen rungon lisäksi myös valmennettavien ajatuksia, jotta lukija saisi konkreettisemmän ja elävämmän kuvan pilotti -yhteisövalmennuksen kulusta.

Olimme molemmat myös seuraamassa kevään 2011 yhteisövalmennusta. Tuolloin oli tarkoituksena, että molemmat saamme kokonaiskuvan yhteisövalmennusprosessista. Kirjasimme myös tuolloin yhteisövalmennuksen kulkua ja valmennettavien kommentteja, mutta emme ole kuitenkaan käyttäneet tätä materiaalia opinnäytetyössämme

6.4.2 Haastattelut aineistonkeruumenetelmänä

Tutkittaessa ihmistä ja kokemuksia on tärkeitä että ihminen nähdään subjektina joka luo merkityksiä. Jotta tutkittava saisi mahdollisuuden ilmentää subjektiivtaan, on hänelle annettava mahdollisuus kertoa vapaasti omista ajatuksistaan sekä tunteistaan. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä mahdollistaa tämän, siksi valitsimme toiseksi aineiston keruumenetelmäksi haastattelut. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 200.)

Haastattelemalla valmennettavia pyrimme selvittämään sitä, miten valmennettavat olivat kokeneet valmennuksen. Haastattelu sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä ja samat aiheet käsiteltiin kaikkien haastateltavien kanssa. Haastattelukeinona käytimme teemahaastattelua, jolloin jokainen haastateltava haastateltiin erikseen.

Teemahaastattelu antaa haastattelutilanteeseen tarvittavaa liikkumavaraa, mutta etenee ennakkoon mietittyjen teemojen varassa. Teemahaastattelulle on tyyppillistä, että haastattelun teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksille ei määritellä tarkkaa muotoa eikä järjestystä. Teemahaastattelussa tutkittaville annetaan mahdollisuus tuoda tutkimusta koskevat asiat mahdollisimman vapaasti esille.

(Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 204.)

Haastattelun runkona toimivat teemoitellut kysymykset. Pääteemoina olivat yhteisöllisyys sekä osallisuus. Näiden teemojen pohjalta olimme laatineet haastattelurunkoon seuraavat kysymykset: Miten koit yhteisövalmennuksen? Onko yhteisövalmennus vaikuttanut omaan rooliisi omassa yhteisössäsi? Koetko saaneesi yhteisövalmennuksesta eväitä vaikuttaa yhteisösi yhteisöllisyyteen? Koetko oman osallisuutesi omaan arkeesi lisääntyneen valmennuksen myötä? Tiedostimme kuitenkin, että kysymykset olivat sellaisinaan vaikeasti ymmärrettäviä, joten muokkasimme kysymyksiä tarvittaessa konkreettisemmiksi, jotta niihin olisi helpompi vastata.

Vaikka haastattelupaperissa on kysymykset valmiina, tarkoituksenamme ei ollut siis johdonmukaisesti esittää kysymyksiä haastateltaville. Kirjoitetut kysymykset toimivat lähinnä suuntaa antavina johdateltaessa haastateltavaa aihepiiriin, olihan kyse teemahaastatteluista

Kaikki haastateltavamme olivat käyneet yhteisövalmennuksen keväällä 2011. Haastattelut toteutettiin siis yhteisövalmennuksen päätyttyä. Ennen haastattelua lähetimme haastateltaville haastattelupyynnön sekä selvityksen opinnäytetyöstämme. Kuusi kahdeksasta haastattelupyynnön saaneista suostui haastateltavaksi. Haastattelut dokumentoimme nauhurilla. Sitoudumme salassapitovelvollisuuteen ja haastatteluaineiston hävittämiseen.

6.5 Aineiston analyysi

Tutkimuksen ollessa luonteeltaan laadullinen, on keskiössä aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset. (Auvinen 2010, 41). Aineiston analyysitavan valintaa kuuluisi määrittää ennen kaikkea se, mikä analyysitapa tuo parhaiten vastauksen tutkimuskysymykseen. (Ruti 2008, 32.)

Aineiston analyysimenetelmänä käytimme teemoittelua. Teemoittelu on laadullisessa tutkimuksessa usein käytetty analyysimenetelmä. Teemoittelussa tutkimusmateriaalista pyritään hahmottamaan keskeisiä aihepiirejä. Teemoina voidaan pitää sellaisia aihepiirejä jotka toistuvat aineistoissa muodossa tai toisessa. (Jyväskylän yliopisto 2012.) Litteroituamme haastattelunauhut, luimme aineistoa huolellisesti läpi ja poimimme aineistoista tiettyjä toistuvia teemoja. Laskimme kuinka moni haastateltava puhui kyseisestä teemasta ja valitsimme teemat sen perusteella.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Pilotti -yhteisövalmennuksen kulun kuvaus

Toinen tutkimuksemme tehtävistä on kuvata Kansalaistoiminta-areenan pilotti yhteisövalmennuksen kulkua. Kuvaamme tässä yhteisövalmennuksen prosessia oman havainnoinnin ja dokumentoinnin kautta. Koska tutkimuksemme lähtökohtana on valmennettavien oma kokemus yhteisövalmennuksesta, kirjasimme ylös myös valmennettavien kommentteja yhteisövalmennuksen aikana. Tässä kuvattu yhteisövalmennus tapahtui Kansalaistoiminta-areenalla syksyllä 2010. Valmennukseen osallistui kolme naista ja neljä miestä.

Pilotti -yhteisövalmennus koostui seitsemästä valmennuskerrasta joiden sisältö oli määritelty etukäteen yhteisövalmennus-runkoon (katso liite 3). Pilotin jälkeen todettiin runko toimivaksi ja sitä on käytetty pilotti -yhteisövalmennusta seuranneissa yhteisövalmennuksissa.

Ensimmäinen kerta

Ensimmäisellä valmennuskerralla valmennettaville esiteltiin yhteisövalmennuksen tavoitteita ja pyrittiin linkittämään valmennus valmennettavien omaan kokemusmaailmaan ja yhteisöön. Yhteisövalmennus tapaamiset aloitettiin aina samaa kaavaa noudattaen. Pilottiryhmässä aloitusrituaalina toimivat tunnekortit. Tunnekorttien ideana oli se, että jokainen valmennettava valitsee korttipinosta mieleisensä kortin ja kortin kuvan kautta kertoo sen hetkistä tunnelmistaan. Lopetusrituaalina pilotissa oli yhteinen ruokailu, johon kaikki valmennettavat sekä ohjaajat osallistuivat.

Pilottivalmennuksen jälkeen todettiin, että korttirituaalista muodostui tärkeä silta

arjen ja yhteisövalmennustapaamisten välille. Rituaali ikään kuin maadoitti valmennettavat valmennustilanteeseen. Aloitus- ja lopetusrituaalina voi toimia periaatteessa olla mikä vain toiminta. Edellytyksenä on, että tapahtuma toistuu jokaisella valmennuskerralla. Selkeä alku ja loppu tekevät valmennuskerrat asiakkaille helpommin jäsenneitäviksi

Toinen kerta

Toisella tapaamiskerralla tarkoituksena on keskittyä voimavaroihin. Jokainen valmennettava teki itselleen arvosukupuun. Arvosukupuun tarkoituksena on tiedostaa se kuinka paljon ympäristömme, vanhempamme sekä yhteiskunnalliset olot vaikuttavat meidän tapaamme kokea asioita. Tarkoitus oli miettiä mitä voimavaroja omasta menneisyydestä nousee. Näitä voimavaroja pohdittiin ensin yksin sitten parin kanssa ja lopuksi koko ryhmän voimin.

Pari- ja ryhmätyöskentelyn tarkoituksena on voimaatuminen reflektion kautta. Usein kipeät asiat ovat niitä joista on vaikein puhua. Saatetaan ajatella, ettei kukaan ole kokenut samanlaista ja omia kokemuksia hävetään. Sitten kun huomataankin, että muilla on samantyyppisiä kokemuksia ja ymmärretään se, etteivät samat kokemukset joista toiset puhuvat tunnukaan niin hävettäviltä, samaistumisen kokemus on parantava. Valmennukseen osallistunut mies huomasi ettei ole ainoa, jolla on kokemus kiusaamisesta:

Löytyy paljon yhtäläisyyksiä, säkin oot ollu kiusattu. (Mies 3)

Yhteisövalmennuksessa on tärkeätä keskittyä voimavaroihin ja vahvuuksiin. Vaikka taustoista nousi rankkoja tarinoita ja oman historian miettiminen nosti voimakkaita tunteitakin pintaan, yhteistä kaikille oli se että nykyhetki ja tilanne koettiin hyväksi.

Nautin enemmän tästä hetkestä, kuin monesta muusta hetkestä menneisyydessäni. (Mies 1)

Nyt menee hyvin, ennen oli tylsää ja joskus törmäsi kusipäihin. (Mies 3)

Menneisyyttä pohtiessa saattaa nousta kipeitä asioita pinnalle. Yhteisövalmennusryhmän tarkoituksena ei ole kuitenkaan toimia terapeuttisena ryhmänä. Kipeitä muistoja ei missään nimessä jätetä huomioimatta, mutta ohjaajien tehtävä on ohjata valmennettavan ajatukset suuntaamaan kohti tulevaisuutta.

Tunnelma oli alusta asti lämmin. Osallistujat jaksoivat keskittyä hyvin ja tupaikoivat ihmiset jopa unohtivat pyytää tupakkataukoa. Ilmapiiristä pystyi helposti aistimaan luottamuksen ryhmän jäsenten välillä. Luottamuksen kautta syntyvä turvallinen ilmapiiri mahdollisti sen, että jopa sellaiset henkilöt, jotka eivät muissa tilanteissa itsestään kerro, uskalsivat tuoda esille omaa kokemustaan.

Kolmas kerta

Kolmannen kerran keskeinen teema on voimavarat ja vahvuudet. Teemoja lähestytään kysymysten missä olen/olen ollut hyvä? kautta. Omia vahvuuksia pohdittiin ensin pareittain. Purku tapahtui niin, että jokainen kertoi oman parinsa vahvuuksista. Tällä tavoin omat vahvuudet saavat merkityksen ja ihmisen persoonana nousee eritavalla areenalle. Omat vahvuudet tulevat näkyviksi.

Suomalaisuuteen kuuluu tietynlainen vaatimattomuus, eikä omista vahvuuksista juurikaan puhuta. Itsensä kehuminen on vaikeata meille kaikille, vaatii taitoa taputtaa itseään olalle: tulen kuulluksi, huomaan, että minusta ollaan kiinnostuneita. (Rinta-Panttila 2010.) Valmennukseen osallistunut nainen löysi omia vahvuuksiaan peilaamalla itseään muihin:

Aluksi oli vaikeata miettiä omia vahvuuksia, mutta kun kuunteli muita, huomaa että on itsekin hyvä jossain, missä joku toinen on hyvä.
(Nainen 2)

Ohjaajat toimivat lähinnä keskusteluun johdattajina ja orientoivien kysymysten asettelijoina. Kommunikointi ryhmäläisten kesken oli vapaata. Ilmapiiri oli kannustava ja parit tukivat toisiaan. Toisten vahvuuksien kautta, omat vahvuudet

ehkä jollakin tapaa selkenivät, ja muiden vahvuuksia kuunnellessa saattoi löytää itsestään jotakin uutta.

Vaikka omien vahvuuksien pohtiminen nosti tunteita pintaan, pystyivät valmennettavat kuitenkin pitämään tunteensa hallinnassa niin, ettei tilanne alkanut muistuttaa terapiaistuntoa.

Neljäs kerta

Neljännän kokoontumisen aiheena on oman elinympäristön tarkkailu ja havainnointi. Ryhmäläiset jaettiin pareiksi ja parien oli tarkoitus jalkautua havainnoimaan erilaisiin paikkoihin. Havainnointipaikkoina toimivat Helsingin Diakonissalaitoksen päiväkeskus Stoori Itäkeskuksessa, asumispalveluyksikkö Villa Nova Diakonissalaitoksen korttelissa, Vailla Vakinaista Asuntoa Ry:n asumispalveluyksikkö Sällikoti sekä Erityisdiakonian ylläpitämä ”Pullakirkko” Hämeentiellä.

Havainnointipaikoissa valmennettavia kehoitettiin ottamaan tarkkailijan rooli ja seuraamaan rauhassa toimintapaikkojen arkea. ”Silmät, korvat ja sydän auki.” Orientoiviksi kysymyksiksi annettiin seuraavat kysymykset: Miten arki toimii? Kenellä on havaintopaikassa valta, onko havaittavissa piilo valtaa? Valmennettavia pyydettiin kirjaamaan näiden kysymysten pohjalta omia havaintoja ylös.

Havaintopaikoista kukin ryhmä palasi ajoissa takaisin kokoontumispaikalle jonne oli tilattu lounasta. Etukäteen oli sovittu, että tällä kerralla käydään vain pintapuolisesti tunnelmia havainnoimisesta. Ohjaajat pyysivät valmennettavia kirjaamaan A5:n paperille tuntemuksiaan. Nyt työskenneltiin yksin, jokainen sai oman paperin. Tarkoituksena oli, että valmennettavat ottavat paperin mukaan kotiin ja miettivät omia havaintojaan vielä kotona. Seuraavalla kerralla oli tarkoituksena purkaa havaintoja syvemmin.

Havainnointi oli herättänyt paljon ajatuksia ja vaikka olikin sovittu, että tällä ker-

ralla käydään vain päällimmäiset tunnelmat läpi, joutuivat ohjaajat hieman rajaamaan, ettei kokemuksia analysoitaisi vielä sen syvällisemmin. Kokemukset olivat hyvin erilaisia, havaintopaikasta riippuen. Valmennettava päiväkeskus Stoori- vierailustaan:

En menisi yksin naisten kesken, oli sekalaista seurakuntaa. (Nainen 3)

Viides kerta

Viidennen tapaamiskerran tarkoituksena oli pohtia syvemmin havaintopaikoissa heränneitä tuntemuksia. Korttikierroksen jälkeen ohjaaja pyysi valmennettavia pohtimaan kokemuksiaan havaintopaikoissa. Orientoivina kysymyksinä olivat jo edellisellä kerralla esitetyt kysymykset: Miten arki voisi olla parempi? Millä saisi arkea toimivammaksi? Ensin käytiin lämmittelykierros, jolloin kaikki sanoivat jotakin yksittäin jotain siitä, mitä olivat havaintopaikoissaan kokeneet.

Asumisyksikkö Villa Novassa ja Sällikodissa vierailleet kokivat käynnin ehkä hieman järkyttäväksikin:

Miten voi olla tälläinen paikka koko ajan pummataan, kauhee helvetti. (Mies 4)

Myös epäviralliset valtasuhteet askarruttivat Villa Novassa vierailleita, kadulla vallitsevat valtarakenteet toimivat myös asumisyksiköissä. Yllättyneitä oltiin myös siitä, ettei henkilökunnalla ole loppujen lopuksi kovinkaan paljoa valtaa, esimerkiksi puuttua riitelyyn. Havainnoitsijoita pohditutti myös oman kodin ja yleisen tilan rajaamisen säännökset. Onko henkilökunnalla oikeus mennä asukkaan kotiin?

Päiväkeskus Stoorissa vierailleet olivat sitä mieltä, että Stoorissa on ”aikamoinen meno”. Tärkeitä havaintoja valtasuhteista oli se, että valta on niillä, jotka ovat kännissä, puhuvat ja käyttäytyvät suureleisesti. Naisten osuus kävijöistä,

oli pieni. Stoorissa käynti herätti valmennukseen osallistuneessa naisessa suuttumuksen ja huolen tunteita.

Hirvittävä kauhistuttava paikka, olen surullinen ja pahoillani, miksi ihminen saattaa itsensä tollaseen tilaan. (Nainen 2)

Kolmas pari vieraili erikoisdiakoniassa Hämeentiellä. Heidän kokemuksensa poikkesivat suuresti edellisten parien kokemuksista. Hämeentiellä oli rauhallista, ihmiset käyttäytyivät rauhallisesti. Tilassa oli turvallinen ja rauhaisa ilmapiiri. Ohjaajan kysellessä mikä teki paikasta rauhallisen, vastasivat valmennettavat, että se, että ihmiset olivat tietoisia yhteisistä säännöistä ja noudattivat niitä. Myös uskonnollisuudella nähtiin olevan rauhoittava vaikutus.

Kierroksen jälkeen ohjaajat poistuivat ja pysyivät valmennettavia keskustelemaan ryhmässä. Valmennettavat saivat paperin, johon oli tarkoitus kirjoittaa esille nousevia ajatuksia siitä, miten havaintopaikoissa saisi arkea muokattua paremmaksi. Aikaa tähän tehtävään annettiin 30 minuuttia.

Ryhmäläiset alkoivat heti ohjaajien poistumisen jälkeen keskustella kiihkeästi. Ryhmädynamiikka toimi selvästi hyvin. Kaikki saivat suunvuoron ja kaikkia kuunneltiin. Jos joku poikkesi aiheesta, valmennettavat itse kehottivat palamaan aiheeseen. Valmennettavat pystyivät siis itse rajaamaan itseään, eikä ohjaajien poissaolo näyttänyt häiritsevän. Puolen tunnin aikana keskusteltiin omista kokemuksista sekä saatiin kirjattua selkeästi ne tärkeät asiat, jotka valmennettavien mielestä ovat yhteydessä hyvään arkeen. Ryhmäkesustelun jälkeen ohjaajat palasivat. Valmennettavat esittelivät arjen parannusajatuksiaan ohjaajille.

Osaavan henkilökunnan merkitys nousi voimakkaasti esille. Osaavan henkilökunnan ominaisuuksina nähtiin motivoivuus, oma-aloitteisuus sekä kannustavuus. Vapaa-ajan järjestetty toiminta nähtiin myös tärkeänä. Se lisää yhteisöllisyyttä ja sitä kautta parantaa kokemusta arjesta.

Valmennettavat näkivät myös hyvin tärkeänä sen, miten asukkaat valitaan

asumisyksiköihin. Narkomaanit, mielenterveysongelmaiset sekä eri päihteitä sekaisin käyttävät tulisi sijoittaa erilleen alkoholisteista. Valmennettavat olivat sitä mieltä, että alkoholistien arki sekä sosiaalinen käyttäytyminen ovat täysin erilaista kuin esimerkiksi narkomaanin. Päiväkeskuksiin kaivattiin ohjattua ja säännöllistä vapaa-ajan toimintaa. Toivottiin myös, että toimintaan motivoisi ja inspiroisi päivittäin joku työntekijä. Keskustelu oli hyvin antoisaa ja havaittavissa oli selkeästi valmennettavien innostuneisuus.

Kuudes kerta

Tämän kerran tarkoituksena oli entisestään syventää ja jalostaa edellisellä kerralla pohdittuja kehittämisideoita siitä, millä tavalla arkea saisi miellyttävämmäksi havainnointipaikoissa. Ohjaajat olivat tarkastelleet edellisellä kerralla tuotettuja kehittämisideoita ja tulleet siihen tulokseen, että valmennettavien pohdinnoista nousi teemana selkeästi esille toiminta ja toiminnallisuus. Kahvittealuoituksen jälkeen jokainen valitsi taas tunnekortin. Korttikierroksen jälkeen ohjaajat kehottivat valmennettavia vielä palaamaan viimekerran muistiinpanoihin. Orientoiviksi kysymyksiksi ohjaajat antoivat kysymykset: Millaista ihmisten elämä havaintopaikoissa on? Miltä se näyttää ulkopuolisen silmin? Pitäisikö ihmisiä haastaa elämänmuutokseen? Millä lailla pitäisi haastaa muutokseen?

Päiväkeskus Stoorissa vierailut nainen kertoi tulevansa surulliseksi, kun hän tapaa alkoholisoituneita ihmisiä. Naisella on omaa kokemusta alkoholistin kanssa elämisestä ja hän tunsikin olonsa hyvin voimattomaksi alkoholismin edessä.

Erilaisissa päiväkeskuksissa toiminut valmennettava koki ihmisten aktivoinnin yhteiseen toimintaan hankalaksi. Varsinkin vanhempien ihmisten on vaikeata muuttaa omaa rutinoitunutta toimintaansa. On erittäin haastavaa saada ihmisiä osallistumaan järjestettyyn toimintaan.

Ohjaajat pyysivät valmennettavia miettimään vielä konkreettisia kehitysajatuksia

siitä, miten valmennettavat voisivat saada ihmisiä aktivoitumaan. Valmennettavat saivat paperin ja 30 minuuttia aikaa kerätä ranskalaisilla viivoilla kysymysten pohjalta heräviä asioita paperille.

Yksi valmennettavista koki, ettei tällä hetkellä olisi kykeneväinen ottamaan kehtään vastuulleen. Hänellä ei ollut mielestään tarpeeksi ammattitaitoa ruveta muuttamaan kenenkään elämäntaitoja. Oma kokemus alkoholistin kanssa elämisestä nousi voimakkaasti pintaan. Oli kokeiltu ruoskaa ja rukousta, mutta mikään ei auttanut. Kuitenkin rinnalla kulkemisen tärkeys nähtiin voimakkaaksi. Yhteisöllisyys nousi myös voimakkaana teemana esille. Valmennukseen osallistunut nainen kiteytti asian hyvin:

Yksin ei ole mitään. Yksinäisyys on pahinta. (Nainen 2)

Yksi valmennettavista oli sitä mieltä, että tärkeintä on lähteä liikkeelle ulos, muuten seinät kaatuvat päälle. Keskustelua herätti myös ihmisten innostamisen ja aktivoinnin vaikeus. Huolta aiheutti se, etteivät omat taidot riittäisi moniongelmaisten aktivoimiseen. Vertaistukijana toimiminen herätti myös ajatuksia. Valmennettavat toivat esiin, että vertaistukihenkilö ei saa ottaa liian suuria tavoitteita, ettei tule pettymyksiä. Pitäisi kyetä asennoitumaan melko tunteettomasti, ettei itse romahda. Vertaistukihenkilö nähtiin lähinnä rinnalla kulkijana. Pohdinnoissa nousi myös konkreettisia toimintaehdotuksia ihmisten hyvinvoinnin tueksi. Valmennettavat ehdottivat musiikki- sekä kosketusterapiaa ja nauruterapiaa.

Vaikka kehitysajatusten pohtiminen tuntui haastavalta, valmennettavat totesivat kuitenkin, että pienikin muutos parempaan on parempi kuin ei mitään. Puoli tuntia kestävän aivoriihen jälkeen kokoonnuttiin taas ohjaajien kanssa samaan tilaan.

Virikkeellinen toiminta ja yhteisöllisyys nähtiin merkittävänä tekijöinä elämäntapojen muutoksessa. Päiväkeskuksiin ja asumisyksiköihin on saatava lisää toimintaa. Työntekijöiden pätevyys ja vastuullisuus järjestettävässä toiminnassa

nähtiin myös erittäin tärkeänä. Elämän sisältö ei saa olla vain oleilua, vaan yhteisen toiminnan kautta jokaisen osallistuminen tulee tärkeäksi.

Valmennettavat nostivat esiin myös sen, kuinka tärkeitä oman jaksamisen kannalta on se, että saa hyvää palautetta ja kiitosta. Ohjaajien kanssa käydyn ajatushetken jälkeen päätettiin vielä loppurutistuksena pohtia 15 minuuttia konkreettisia toimintaehdotuksia arjen parantamiseksi.

Ideoita syntyi paljon ja tunnelma oli innostunut. Moni valmennettavista piti tätä tapaamiskertaa kaikkein antoisimpana. Ohjaajien kanssa sovittiin tämän jälkeen, että pidetään vielä yksi ylimääräinen kerta, jolloin tehdään yhteenveto koko valmennuksesta sekä jaetaan todistukset.

Yksi valmennettavista tiivistä hienosti:

Nyt on ollut kuusi kertaa yhteisövalmennusta ja lopputuloksena on se, että olemme ymmärtäneet, että yhteisöllisyys on tärkeitä! (Mies 3)

Yksi valmennettavista totesi myös, että historia toistaa itseään. Ennen oli tiiviitä kyläyhteisöjä ja ihmiset vierailivat toistensa luona, nyt asutaan kaikki omissa luukuissamme ja voidaan huonosti. Nyt yhteisöllisyys nostaa taas kuitenkin päätään, sillä yhteisöllisyydessä on hyvinvoinnin lähde.

Seitsemäs kerta

Tapaamisen tarkoituksena oli katsoa tulevaisuuteen. Millä tavoin valmennettavien havainnoinnin kautta tuotettua tietoa voidaan käyttää esimerkiksi Helsingin Diakonissalaitoksen asumisyksiköiden arjen parantamiseen? Voisivatko valmennettavat tuottaa jonkin toiminnallisen ryhmän johonkin asumisyksikköön? Miten porukkaa voisi jatkaa valmennuksen jälkeen? Voisivatko valmennettavat suositella keväällä alkavaan seuraavaan yhteisövalmennus ryhmään henkilöitä? Tapaamisen jälkeen oli tarkoitus vielä haastatella kaikkia valmennettavia yksi-

tellen.

Viimeinen tapaamiskerta oli tarkoituksellisesti strukturoimaton ja vapaalle ideoinnille ja keskustelulle oli jätetty aikaa. Ryhmässä syntyi keskustelua vertaistukijan roolista. Valmennettavat näkivät vertaistukijan helpommin lähestyttävämäksi kuin esimerkiksi työntekijän, joka on monen mielestä auktoriteettiasemassa asiakkaaseen nähden.

Valmennettavat keskustelivat myös siitä, voisivatko valmennettavat toimia innostajina/kutsujina Kansalaistoiminta-areenan tapahtumiin.

Kun ihmisiä mennään kysymään, heille tulee tunne että heitä tarvitaan. Vaikka ensin minuutiksi ja pikkuhiljaa pidemmäksi aikaa.
(Nainen 1)

Paikalla olleiden valmennettavien kanssa sovittiin, että ryhmäläiset sopivat vielä ainakin yhden oman palaverin, jossa on tarkoituksena konkretisoida projekti-ideoita, joita ryhmäläiset ovat tuottaneet. Tapaamisessa tulee olemaan mukana myös yksi Kansalaistoiminta-areenan työntekijä. Lopuksi ohjaajat kiittelivät valmennettavia osallistumisesta sekä jakoivat todistukset. Todistusten jako oli juhallinen hetki ja varmasti merkityksellinen monelle valmennettavalle.

7.2 Valmennettavien kokemukset yhteisövalmennuksesta

Toinen tutkimustehtävämme oli selvittää miten valmennettavat olivat kokeneet yhteisövalmennuksen. Haastattellessamme valmennettavia nousi esille teemoja, joita käsittelemme tässä osiossa. Olemme keränneet jokaisen esille nousseen teeman ympärille myös teemaan liittyvää teoriaa.

Teemoiksemme nousivat aineistoista seuraavat aiheet, joita käsittelemme opinnäytetyössämme:

1. Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde, 2. Havahtuminen omaan ympäris-

töön ja ympäristön havainnointi, 3. Toiminnan kautta voimaantumiseen ja parempaan arkeen, 4. Oman arvon tunnistaminen itsetuntemuksen avulla, 5. Rohkeus vaikuttaa omassa yhteisössä

7.2.1 Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde

Yhteisövalmennuksen tarkoituksena on vahvistaa asiakkaan ja työntekijän kumppanuus ja vuorovaikutteista suhdetta. Kun asiakasta tuetaan ja rohkaistaan ottamaan vastuuta omasta elämästään, tulee se ennen pitkää yhteiskunnalle huomattavasti halvemmaksi kuin holhoava käytäntö. Tämä vaatii varmasti erilaista paneutumista työhön kuin asiakkaan puolesta tekeminen, mutta on sen arvoista.

Haastattellessamme valmennukseen osallistuneita nousi asiakkaan ja työntekijän suhde esiin useassa yhteydessä. Valmennettavat kokivat tärkeäksi sen, että työntekijä asettuu samalle viivalle asiakkaan kanssa. Valmennettava nainen näki työntekijän ikään kuin kumppanina arjessa.

Mun mielestä se on tärkeätä kaikille ihmisille ja just se, et on erilaisia ihmisiä yhtä aikaa ja must se omahoitaja ja asukas vois olla hyvä, et tehtäis niinku tiiminä sitä elämän arviointia. (Nainen 1)

Tärkeänä valmennettavat kokivat myös sen, että työntekijät kuuntelevat asiakkaitensa mielipiteitä ja toimivat huomioiden nämä mielipiteet. Avoimuus työntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa oli valmennettavien mielestä tärkeätä.

Se on sellainen molemminpuolinen suhde et saa sen avoimuuden, mut sitä varten pitää tehdä töitä. Kuka on se aloitteen tekevä osapuoli ja miten sen aloitteen tekee, se on semmoinen vaikee asia. Paljon siin o varmaan yksilökemialla tekemistä. Se tapahtuu sellaisella ei kenenkään henkilökohtaisella tasolla. (Nainen 2)

Tää hierarkia ja se katujen kulttuuri, se jatkuu niin kauan kun ihmisten kotia ei saada tuntumaan omalta kodilta. Siin on just se et oman työntekijän kans pitää panostaa niihin arkielämän juttuihin. (Nainen

2)

Valmennettavat toivoivat työntekijältä myös rehellisyyttä ja rohkeutta tilanteissa joissa asiakas ja työntekijä eivät tule toimeen. Valmennuksen tarkoituksena oli luoda yhteishenkeä myös valmennettavien ja työntekijöiden välille. Valmennuksessa haluttiin korostaa työntekijän roolia osana asiakkaan yhteisöä.

Perinteisessä liittämisen- ja kontrollisuhteessa asiakas on vastaanottavassa asemassa ja avun kohde. Asiakkaan rooli on näin ollen asettua liittämisen- ja kontrollitoimenpiteiden kohteiksi. Asiakkaat eivät välttämättä pysty kaikissa elämäntilanteissaan selviämään omillaan ja tarvitsevat apua ja tukea. Asiakkaan rooliin kuuluu siis myös vastaanottaa apua ja tukea. Työntekijällä on auktoriteettiasema ja valta, asiakkaalle ei anneta mahdollisuutta kyseenalaistaa työntekijän päätöksiä tai toimintatapoja. (Juhila 2006, 119.)

Liittämisen- ja kontrollisuhteeseen liittyy asiakasta passivoivia elementtejä. Tällaisessa suhteessa asiakkaalla ei nähdä olevan kykyä arvioida omaa tilannettaan ja asiakas toimii vain työntekijän ohjeistamalla tavalla. Tällaista kohdeasiakkuutta luonnehtii enemmän alamaisuus kuin tasavertaisuus. (Juhila 2006, 119.)

Yhteisövalmennuksessa pyritään rikkomaan holhoavaa ja autoritääristä asiakas-työntekijä suhdetta. Valmennuksen keskiössä on asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus suhde. Työntekijän ja asiakkaan suhdetta luonnehtii enemmän tasavertaiseen vuorovaikutukseen perustuva kumppanuus kuin holhoava liittämisen- ja kontrollisuhde. Valmennuksessa kautta on tarkoitus antaa valmennettaville mahdollisuus tuoda esille omaa tietoaan ja näkökulmiaan.

Asiakkaan aseman muuttaminen tapahtuu ennen kaikkea tiedostamalla ja kyseenalaistamalla nykyisiä käytäntöjä. Työntekijän pitää uskaltaa päästää asiakas yhdenvertaiseksi itsensä kanssa ja ottaa huomioon, että asiakkaalla itselläänkin on hyödyllistä tietoa, onhan hän oman elämänsä asiantuntija. (Juhila 2006, 121.)

7.2.2 Havahtuminen omaan ympäristöön ja ympäristön havainnointi

Kysyessämme valmennettavilta, mikä oli mieleenpainuvinta, neljä kuudesta kertoi havainnointikerran jääneen voimakkaimmin mieleen. Kun tarkkailee toisten arkea ja arkisia tilanteita, saattaa herätä huomaamaan omassa arjessaan itsensä selvytyksinä pitämiään asioita. Kaksi valmennettavaa kertoivat, miten eri tavalla vierailupaikat näyttäytyivät tarkkailijan roolista käsin:

-- se oli ehkä myös se havainnointi, me käytiin Stoorissa. Mä katseilin sitä touhua niinku ulkopuolisen silmin. Mä oon käynyt asiakkaana siellä kännissä, nyt mä menin sinne vesiselvänä ja huomasin et mä en viihdy siellä pätkeäkään. Kännissä viihdyin siellä erittäin hyvin, nyt oli lähinnä sellainen olo et lähetään jo. Mitä se on muuta kuin sellasta kännissä öykkäämistä. (Mies 3)

Olin käynyt siellä aikaisemmin mut justinsa katteli eri tavalla sitä tilannetta. Et mitä siel niinkö tapahtu, et toisel lailla katteli koska ne meil piti olla ne muistiinpanot mukana. Kirjotettiin vähän ylös et mitä havainnoitiin. Siinä niinkö katteli ihmisiä erilailla. Ku yleensä sitä kulkee niinkö et on vaan, niin siinä sitä tarkasteli, tarkkaili enemmän. (Nainen 2)

Yhteisövalmennukseen osallistuneista suurin osa kamppailee toimeentulon, päihdeongelmien ja mielenterveysongelmien kanssa. Kun suurin osa energiaparasiteetista kuluu siihen, että saa perustarpeensa tyydytettyä, on vaikeaa tiedostaa oman itsensä tai omien ja toisten biologisten tarpeiden ulkopuolella olevia ongelmia, kaikki mielenkiinto keskittyy siihen, miten arjen saa pyörimään. Havainnointikyky rajoittuu omaan pieneen elämänpiiriin ja on rajoittunutta. (Kurki 2008, 60.)

Yhteisövalmennuksen tarkoituksena oli herätellä valmennettavia havainnoimaan ympäristöään ja muita ihmisiä. Ihmisten laajentaessa havainnointiaan astumalla ulos arjen rutiineista he asettavat itsensä dialogiin maailman ja toisten ihmisten kanssa. Jakamalla ajatuksiaan ja havaintojaan muiden ihmisten kanssa muodostuu vapauttava tietoisuutta luova dialogia, joka voi vähitellen johtaa suhtautumistapaan jossa omassa elinympäristössä olevat itsestään sel-

vyydet kyseenalaistetaan. Dialogin kautta ihmisen on myös mahdollista voimistaa omaa subjektiuttaan. Tasavertaisessa kanssakäymisessä ihminen ei ole vain objekti, kohde joillekin toimenpiteille. (Kurki 2008, 64.)

Itsensä toteuttava yksilöä voidaan pitää vieraantuneen yksilön vastakohtana. Vieraantunut yksilö ei ole oma itsensä vaan objekti, jonka merkitytyksen ovat määritelleet kokonaan hänen ulkopuolellaan olevat voimat. Syrjäytymisessä on myös usein jollain tapaa kysymys yksilön vieraantumisesta. Yksilö menettää kontrollinsa omaan elämäänsä ja tuntee voimattomuutta vaikuttaa omaan elämäänsä. Tällöin käy helposti niin, että ulkopuoliset voimat määrittävät ihmisen olemista. (Allardt 1976, 30–36.)

Ihmisten tarpeet on hyvinvointikeskustelussa jaoteltu kahdella tavalla. Fysiologiset tarpeet tulevat tyydytetyksi aineellisten ja persoonattomien resurssien kautta kun taas sosiaaliset tarpeet tulevat tyydytetyiksi aineettomien resurssien kautta. Fysiologisten tarpeiden tyydyttyminen ei takaa aina sosiaalisten tarpeitten tyydyttymistä, mutta on tutkittu että, sosiaalisten tarpeiden tyydyttyminen lisää resursseja tyydyttää myös aineettomia tarpeitaan. Tässä suhteessa tyydytetyneet aineettomat tarpeet ovat siis itsessään resurssi joka edistää muiden tarpeiden tyydyttymistä. Tyydytetty tarve on siis resurssi jonka avulla ihminen voi tyydyttää myös muita tarpeitaan. Ihminen jonka ei tarvitse kokoajan nälässä, pystyy keskittymään muidenkin kuin fysiologisen nälän tarpeiden tyydyttämiseen. (Allardt 1976, 30–36.)

Yhteisyysuhteiden tyydyttyminen vaatii sosiaalisten suhteiden laadukasta verkkoa. Jokaisella ihmisellä on tarve tulla hyväksytyksi ja arvostetuksi; tämän lisäksi jokaisella ihmisellä on tarve antaa ja vastaanottaa rakkautta. Yhteisyys on tärkeä resurssi, joka auttaa ihmistä toteuttamaan muita arvoja. Ihmisen täytyy kuulua johonkin yhteisöön kokeakseen itsensä tärkeäksi. Yhteisön kautta ihminen luo merkitystä itselleen ja myös kuvaa itsestään ollessaan suhteessa muihin. Yhteisön tuen kautta yksilö saa resursseja itsensä toteuttamiseen. Itsensä toteuttamisen tasoon kuuluu kaikki toiminta ja oleminen, joka kehittää ja

tukee yksilöä omana itsenään olemisessa sekä lisää yksilön osallisuutta ja arvoa yhteisössä. (Allardt 1976, 46.)

7.2.3 Toiminnan kautta voimaantumiseen ja parempaan arkeen

Valmennettavat kokivat tärkeäksi, että heidät nimenomaan pyydettiin mukaan yhteisövalmennukseen. Osa koki itsensä etuoikeutetuksi kun oli päässyt valmennusryhmään. Heille annettiin ryhmässä vastuuta ja tehtäviä, jotka heidän oli tarkoitus suorittaa. Sitä kautta osoitettiin, että heihin luotetaan. Valmennettavat kokivat, että marginaalissa elävät ihmiset eivät osaa välttämättä hakeutua itse merkitykselliseen toimintaan, vaan siihen tarvitaan toisen ihmisen aloite:

Mä oon tosi kiitollinen et tää oli mahdollista ja mä huomasin sen, et nää ihmiset joilla on ongelmia, osallistuu vaan jos pyytää. Jollei pyydetä, ni ei ihmiset hakeudu itsestään. (Nainen 2)

On tärkeää ymmärtää, että ihminen on itse avainasemassa muutoksen aikaansaamisessa ja muutos voi tapahtua jokaisen omassa arkipäivässä. (Kurki 2000, 23–24.) Ihminen on sosiaalipedagogisesta näkökulmasta tarkasteltuna dynaaminen toimija, ja hän ilmaisee itseään ja arkipäiväänsä toiminnan kautta. Toiminnan kautta yksilö voi havahtua tiedostamaan oman ja yhteiskunnan tilanteen. (Kurki 2008, 52–53.)

Toiminta on ihmiselle tärkeää, sillä toiminnalla me tuotamme itseämme. Olemme siis sitä mitä teemme. Siksi olisi sosiaalityössä tärkeää kiinnittää enemmän huomiota siihen, miten avuntarvitsijat toimivat, ja ohjata heitä mielekkääseen ja tarkoitukselliseen toimintaan. Hoiva voi auttaa vaikeuksissa olevaa ihmistä selviytymään sen hetkisestä hankalasta tilanteesta, mutta ei välttämättä tarjoa hänelle edellytyksiä selviytyä itse tulevista haasteista. Vaarana on, että asiakas passivoituu tai jatkaa entistä elämäntyyliään, joka tuottaa hänelle jatkuvasti uusia ongelmia. Olisi tärkeää korostaa asiakkaalle sitä, että hän on itse elämänsä asiantuntija ja vain hän itse pystyy muutokseen omalla toiminnallaan. Asiakkaan

tilanteen parantamisessa on kyse asiakkaan omasta projektista, jossa asiakas itse on päätoimija ja työntekijä hänen apunaan. (Särkelä 2001, 60–71.)

Yhteisövalmennukseen osallistunut mies koki, että luottamus asiakkaan omaan kykyyn muuttaa toimintaansa ja arkeaan antoi enemmän uskoa muutoksen mahdollisuuteen, kuin holhoava suhtautuminen:

Mutta kyllähän se anto sen, että ku tässä on yrittäny elää niinkö melkeen niinkö ”normaali” niinkö sääntöjen ja pykälien mukaan. Jossain tilaisuuksissa esiinnyin vähän humalassa mutta kadutti jälkeinpäin. Mut kyllähän se tavallaan anto uskoa siihen ku luotetaan eikä lähetä hyysäämään, nii pitäs olla olevinaan esimerkkinä tässäkin talossa. (Mies 1)

Yksi ihmisen perustarpeista on tuntee olevansa tarpeellinen ja merkittävä. Ihmiset siis hakeutuvat mielellään sellaisille toiminta-areenoille, joissa tämä tarve täyttyy. Syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset ovat usein vieraantuneet toiminta-areenoista, jotka tukisivat heidän tarkoituksen mukaista toimintaansa. Tilalle on voinut tulla sellaisia areenoja, jossa he voivat kokea olevansa merkittäviä, mutta jotka tuovat mukanaan ongelmallisia toimintatapoja kuten esimerkiksi päihteiden käyttöä. Tällaisista haitallisista toiminta-areenoista irrottautuminen voi olla hankalaa, jollei tilalla ole jotain toista, tarkoituksellista toimintaa. Esimerkiksi alkoholisti voi kaivata takaisin kapakkakulttuuriin, jossa hän tietää miten hänen tulee toimia ja jossa hän on jo saavuttanut tietyn aseman, ellei hänellä ole toista toiminta-areenaa vanhan tilalla. (Särkelä 2001,50.)

Valmennettavat kokivat, että oli helpompi pysyä erossa päihteistä, kun oli muuta toimintaa tilalla. Yksi haastateltavista pohtii yhteisövalmennuksen vaikutusta valmennukseen osallistuneen tuttavansa kannalta:

Se innostu iteki ottaan, se sortu pitkän putken tuossa ja sitten tää oli yks varmaan pelastus, et se otettiin tämmöseen mukaan, et sillä oli jotain näkökentässään et sen täytyy olla selvinpäin. Mielummin sit selvinpäin siellä. Helpompaa niin, se on päässy siitä viinasta sitte. Se on yks vaikuttaja siinä. Et kyllähän se motivoi ihmistä. (Mies1)

Sama haastateltava kertoi myös omasta kokemuksestaan, kuinka valmennus ja konkreettinen tekeminen auttoivat häntä itseään pysymään erossa alkoholista.

Mä lähin sit kokeileen kepillä jäätä ja huomasin että siellä sai niinkö olla oma itsensä. Se kuus viikkoa olin täysin raittiina. -- Siinä oli valmennuksessa motivaatio olla ryyppäämättä. (Mies 1)

Haastateltava nainen kertoi huomioineensa saman asian:

Mä oon huomannut, et monilla se päihteiden käyttö kuitenkin taasaantuu ajan mittaan kun on muuta tilalle. Mutta se just et on jotain muuta tilalle. (Nainen 2)

7.2.4 Oman arvon tunnistaminen itsetuntemuksen avulla

Haastatteluista kävi ilmi, että valmennettavat kokivat oppineensa itsestään uutta valmennuksen aikana. Haastateltavat kokivat hyödylliseksi sen, että heidän tietoisuutensa omasta roolistaan vuorovaikutuksessa kasvoi. Kaksi kuudesta valmennettavista koki, että heidän itsetuntonsa parani valmennuksen aikana, ja neljä kuudesta kertoi, että heidän vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot paranivat. Haastateltavat kertoivat vertaileensa itseään paljon toisiin valmennettaviin ja huomanneensa sen myötä, etteivät he olekaan yksin ongelmiansa kanssa. He eivät enää pitäneet itseään niin poikkeavana kuin aikaisemmin. Tämä koettiin positiiviseksi kokemukseksi itsetunnon kannalta.

Se ehkä se minäkuva, alko vaa realistisesti sitä minäkuvaa ja itseään, siitä huolimatta et mä oon... et mul on alkoholi ongelma. Mikä ei tietenkään oo akuutti ku mä oon hoidossa, siitä et pystyi puhumaan muiden ihmisten kanssa tästä tilanteesta ja siit et mul on sairauksia ja mä oon köyhä. Ja mä en oo kovin kaunis. Kaikki nää asiat, et oppii hyväksymään itsensä sellaisena kun on. Ja sit huomasi et eihän ne muut ihmiset katokaan sillein, eikä tunne itseään niin syrjäytyneeksi siinä vaiheessa kun ottaa sen oman syrjäytymisensä puheeks. (Nainen 2)

Joo siis kyllä se sillä tavalla pysäytti mua, et mä oon semmoinen touhottaja ollu. Ja hirveen... välillä vähän itsekokeskeisempi. Se py-

säytti mua niin kuin näkemään, tai just se ryhmätyöskentely, et en oo niinku erikoinen ihminen nii se tavallaan nosti sitä itsetuntoa, et enkä mä niinku ajattele niin itsekeskeisesti itseäni. (Nainen 1)

Usein todellisuuskuva ohjaa ihmisen toimintaa todellisuudessa ja sitä kautta myös rohkeutta tarttua haasteisiin. Jos yliarvioi mahdollisuuksiaan, joutuu usein pettymään ja törmäämään epäonnistumisiin. Jos ihminen puolestaan aliarvioi itseään ja mahdollisuuksiaan, ei hän uskalla ryhtyä sellaiseenkaan toimintaan, jossa voisi olla hyvät mahdollisuudet onnistua. Positiivisten kokemusten ja palautteen avulla voimme muuttaa käsitystä omista mahdollisuuksista ja itsestä. (Särkelä 2001, 44–45.)

Haastateltava mies kertoo, kuinka tunsu aluksi epävarmuutta itsestään yhteisövalmennukseen osallistuessaan:

Mä luulen, että aina jos tämmösissä piireissä pyörii mihin minäki eksyn.. Kansalaistoiminta-areenalla mä koin, että enhän mä, mitä mä tonne kuulun, siellä on semmosia hienohelmoja vaan. Ei tämmösiä, että pitää olla vähintään 20 vuotta lusinu että uskaltaa mennä porukkaan. Tämmösiä et emmä oikeen tiä oikein oonko oikeassa paikassa, voinkohan mä istua tässä. (Mies 1)

Valmennuksella oli positiivisia vaikutuksia valmennettavan käsityksiin omista mahdollisuuksistaan:

Joskus vuosia sitte, tässä on kuitenkin viides vuosi tääl, mutta ko tuolla puliukkona oikein pyöri nenä rääs ja polvet auki nii ei voinu kuvitella että joskus ois Diakonissalaitoksella vapaaehtosena, ei missään. Taikka istus jollaki tuommosella kurssilla. Aina voi nousta. Se on tärkeätä tässä ko monessa mukana ollaan, niin tiän sen että mihin tässä on mentyki. (Mies 1)

Yhteisövalmennuksessa jokainen valmennettava pohti ja kirjoitti ylös omia voimavarojaan. Tämä osion tarkoituksena on parantaa valmennettavien itsetuntemusta. Valmennuksessa myös pohdittiin valmennettavien omaa historiaa ja lapsuutta. Oman historian ymmärtäminen on tärkeää, sillä se auttaa meitä ymmärtämään miksi olemme kehittyneet juuri itsemme kaltaisiksi persooniksi (Kurki 2000, 56).

Valmennuksessa pohdittiin myös sitä, mitä voimavaroja saatiin lapsuudesta ja millainen yhteiskuntamme oli valmennettavien lapsuusaikana. Kun halutaan muuttaa yhteiskuntaa ja rakentaa omaa kulttuuria, on tärkeää että ymmärrämme sekä omaa että yhteiskuntamme historiaa ja kehitystä. Tiedostamalla menneisyyden ihmiset voivat tietoisesti ennustaa myös tulevaisuutta ja pyrkiä vaikuttamaan siihen ottamalla vastuuta omasta elämästään toiminnan kautta. (Kurki 2000, 55–56.)

Menneisyyteen ei kuitenkaan tule keskittyä liikaa. Oman historian tunteminen lisää itsetuntemusta ja ehkä auttaa muuttamaan omaa toimintaa, mutta työskentelyn tulisi silti suuntautua tulevaisuuteen ja sen tuomiin mahdollisuuksiin. Jos ihminen haluaa kehittyä, täytyy hänen irrottautua menneisyyden otteesta ja hänen on valjastettava menneisyys tulevaisuuden käyttöön. Menneisyydellä voi olla pysäyttävä vaikutus jos siihen keskitytään liikaa, kun taas tulevaisuus ja tavoitteet vie meitä eteenpäin. (Särkelä 2001, 82–86.)

Haastatteluissa valmennettavat toivatkin esiin että oli hyvä, ettei menneisyyttä pohdittu liikaa, vaan jokainen sai kertoa sen verran itsestään kuin halusi.

Ei minusta, ei tuntunu epä mukavalta. Ei siinä, siellähän ei pengota mitään. Kaikki lähtee sen positiivisuuden kautta eikä tarkoitus oo penkoa mitään menneiltä ajoilta ikäviä juttuja tai sellasta niin en mä ainakaan tuntenu sitä ikäväksi. Jokainen saa sanoa sen mitä haluaa sanoa eikä aleta kaiveleen niitä niin mun mielestä se on ihan ok. (Mies2)

Yhteisövalmennuksen voimavarakeskeisyys sai myös valmennettavilta kiitosta:

Nyt mun pitää antaa kiitosta, meil oli tällänen erikoinen ryhmä, et meil oli kaikil vaikeuksia ja suuria henkilökohtaisia ongelmia ja just köyhyys oli yks niistä. Se et se oli järjestetty niin hienovarasesti, et siel ei lähetty käsittelemään terapian kannalta. Vaan sit siin kysyttiin niitä voimavaroja joita ihmisel on, se oli hyvää siin ja se, et sessiot oli niin lyhkäsiä, et ei se tuntunut sillä tavalla koulutukselta. (Nainen 2.)

7.2.5 Rohkeus vaikuttaa omassa yhteisössä

Kolme kuudesta haastateltavasta toi haastattelussa esille omien vaikutusmahdollisuuksiensa parantuneen valmennuksen myötä. Olennaisia tekijöitä vaikutusmahdollisuuksien parantumisen kannalta olivat yhteisön jäsenten tutuksi tuleminen ja omien voimavarojen kasvaminen sekä kasvanut rohkeus tuoda omat mielipiteet esille.

Kyllä toisaalta, mä en oo ollu mikään hirveen rohkee esittämään mitään uusia ideoita, mut se aina helpottaa sitä asiaa jos ollaan tuttu-jen kanssa, ihmisten kanssa, joiden kanssa ollaan oltu tekemisissä aikaisemminkin, niin siellä se asioiden esittäminen on miellyttävämpää. Tietää että niitä voi esittää ja sitten vielä se että ne voi toteutuakin. Ettei ne mee kuitenkaan ihan kuuroille korville. (Mies 2)

No siis kyllä mä sen hiffasin et jos mun omat henkiset resurssit.. nii, et ne on tästä vaan parantunu. Mä uskon sen, että on mahdollisuus vaikuttaa asioihin. (Nainen 1)

Valmennukseen osallistuneen naisen haastattelusta kävi ilmi, että valmennuksen aikana hän oli huomannut muutoksen olevan mahdollinen kun yhteisön jäsenet ovat itse aktiivisia. Hän myös korosti muutoksen ylläpitämisen tärkeyttä.

Mut tota siinä alussa tuli just se että ne vanhat muodot voi muuttua ja kehittyä. Se yhteisö pitää pitää elävänä, muuten siit tulee semmonen... jotenkin laitostuu ja takertuu niihin vanhoihin malleihin. Tää antaa sen tilaisuuden siihen, et löydetään uusia toimintamalleja. Se yhteisö voi sit elää sen kautta. (Nainen 2)

Ideaaliyhteisössä ihmiset vaikuttavat toisiinsa myönteisellä tavalla. Yhteisöllisyys luo turvallisuutta, joka vapauttaa ihmiset toimimaan rohkeasti omana itsenään tuoden rehellisesti esille sen, miten he kokevat asiat, mikä on ongelmallista ja mitä he haluaisivat muuttaa asioita. Yhteisö jossa kaikilla on aktiivinen rooli, mahdollistaa kaikkien osallisuuden siihen mitä yhteisössä tapahtuu. Hyvinvovassa yhteisössä ihmisten luovat energiat vapautuvat toimintaan. Toimivassa yhteisössä vahvojen ja kovaäänisten ei anneta jyrätä hiljaisempia ja heikompia.

(Vesikansa 2000, 2–3.)

Haastateltava nainen kertoi, kuinka hän koki valmennusryhmän jäsenten keskinäisen erilaisuuden voimavaraksi yhteisössä:

Sillon kun me tutustuttiin toisiimme, huomattiin, että kuinka erilaisilla ihmisillä on erilaisia lahjoja ja voimavaroja. Niitä voidaan hyödyntää vain jos ihmisellä on niitä sosiaalisia taitoja. Puhutaan keskenään ja sit niinku sitä kautta jokaisella on jotain annettavaa yhteisölle. Siinä mielessä se oli hyvä ja niitä opittuja keinoja pystyy käyttämään arkipäivänelämässä. (Nainen 2)

Syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten aktivoitumista tukee yksilön mahdollisuus keskustella samassa asemassa olevien ihmisten kanssa kokemuksistaan. On tärkeää, että syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat yksilöt voivat kriittisesti pohtia ongelmien taustoja sekä rakentaa keinoja vapautua alistavista rakenteista. (Vesikansa 2000, 2–3).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Jokainen haastateltava kertoi Kansalaistoiminta-areenan yhteisövalmennuksen olleen positiivinen kokemus. Osa haastateltavista toi haastattelussa esille oman taustansa päihdeongelmaisena ja sen, miten yhteisövalmennus näyttäytyy nimenomaan marginaalissa elävän yksilön kannalta. Osa haastateltavista painotti, että päihteistä eroon pääsemisen kannalta on tärkeää, että on jotain päihteidenkäyttöä korvaavaa aktiviteettia. Yhteisövalmennuksen koettiin olevan tällaista toimintaa.

Useat haastateltavat toivat myös esille, että he olivat oppineet itsestään uutta valmennuksen aikana. Valmennettavat kertoivat vertailleensa itseään muihin valmennettaviin ja huomanneensa, etteivät olekaan yksin ongelmiensa kanssa. Haastatteluaineistosta voidaan myös päätellä, että yhteisövalmennuksella oli positiivinen vaikutus valmennettavien itsetuntoon.

Haastateltavat kokivat, että valmennuksen aikana vallitsi hyvä ilmapiiri ja luottamus valmennettavien kesken. Valmennettavat kokivat positiiviseksi sen, että he saivat tuoda valmennuksen ja haastattelumme myötä esiin omia kokemuksiaan siitä, miten he kokevat elinympäristönsä ja vallitsevat auttamiskäytännöt. Olisi tärkeää, ettei palvelujärjestelmä haaskaisi resursseja, joita asiakkailla on. Palvelujärjestelmän tulisi olla mahdollistaja eikä holhoaja (Helsingin Diakonissalaitos 2012).

Suurin osa yhteisövalmennukseen osallistuneista asui Diakonissalaitoksen asumisyksiköissä, ja tämä tuli myös haastatteluissa esiin. Kaikki eivät kuitenkaan tahtoneet mieltää itseänsä osaksi yhteisöä, johon kuuluu Diakonissalaitoksen asumisyksikön asukkaita. Yksi asumisyksikössä asuvista haastateltavista toi voimakkaasti esiin, että se yhteisö missä hän elää, on negatiivinen asia, ja hän halusi tästä yhteisöstä eroon. Hän painotti haastattelussa, ettei ole Diakonissalaitoksen toiminnassa mukana, vaan ainoastaan vuokralaisena. Hän ei

tahtonut tai osannut kommentoida itse yhteisövalmennusta juurikaan. Tästä voidaan päätellä, että mikäli valmennettava ei ole motivoitunut toimintaan, on hänen vaikea sisäistää yhteisövalmennuksen ideaa tai hyödyntää siitä saatuja kokemuksia. Motivaation lisäksi myös valmennettavien elämäntilanne vaikuttaa siihen, kuinka merkitykselliseksi valmennus koetaan. Suurimmalle osalle valmennettavista yhteisövalmennus tuntui olevan kuitenkin hyödyllinen ja sopiva silloiseen elämäntilanteeseen.

9 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Jokaisen opinnäytetyötään tekevän opiskelijan tulee opinnäytetyötään tehdessään ottaa huomioon hyvän tieteellisen käytännön periaatteet. Hyvä tieteellinen käytäntö pitää sisällään tiettyjä toimintaperiaatteita. Tutkimuksen tallentamisessa, esittämisessä ja arvioinnissa lähtökohtana pitää olla absoluuttinen rehellisyys. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä ja julkaisemisessa tulee noudattaa avoimuutta. Työssä on otettava huomioon myös muiden tutkijoiden työ ja saavutukset. Tutkimuksen suunnittelu, toteuttaminen ja raportointi vastaanottavalle yhteisölle on tehtävä asetettujen vaatimusten mukaan. (Hämeenlinnan ammattikorkeakoulu.)

Yhteistyökumppanimme toimi Helsingin Diakonissalaitoksen Kansalaistoiminta-areena. Helsingin Diakonissalaitoksella on itsenäinen Eettinen toimikunta, joka myöntää tutkimusluvan. Koska tutkimukseemme osallistuneet olivat Helsingin Diakonissalaitoksen asiakkaita, velvollisuutenamme oli hakea tutkimuslupa Eettiseltä toimikunnalta. Laadimme alustavan tutkimussuunnitelman, jossa esittelimme työmme pääkohdat ja metodit sekä haastattelukysymykset ja haastatteluiden toteuttamissuunnitelman. Eettinen toimikunta hyväksyi tutkimussuunnitelmamme ja saimme tutkimusluvan.

Pyrimme suorittamaan haastattelut sellaisessa ympäristössä, että tilanne olisi haastateltavalle mahdollisimman luonteva. Haastateltavilta pyydettiin kirjallinen suostumus haastatteluun osallistumisesta. Tutkimuksen tarkoitus oli selvitetty haastateltaville ja heille kerrottiin, että osallistuminen on vapaaehtoista ja ettei heidän henkilöllisyys käy aineistostamme ilmi. Jokainen haastateltava sai kotiinsa kirjeen, jossa oli nämä seikat kerrottu. Ainoa merkki, joka viittaa opinnäytetyössämme haastateltavien henkilöllisyyteen, on sukupuoli ja jossain tapauksessa asumisyksikön nimi. Yhdellä haastateltavista oli puhevika, mikä vaikutti hänen ulosantiinsa ja sitä kautta aineistoon. Käytimme haastateltavien eleitä ja ilmeitä apuna sanotun tulkitsemiseen ja uskomme, että pystyimme poimimaan

sanotusta olennaisen.

Pyrimme kokoamaan teoria-aineistomme monipuolisista lähteistä, puolueettomasti sekä avoimesti erilaisia lähteitä tarkastellen. Aineiston tulkinnassa oli hyötyä siitä, että meitä oli kaksi, koska pääsimme vertailemaan haastatteluaineiston herättämiä ajatuksia ja tulkintoja keskenämme, mikä vaikutti aineiston luotettavuuteen positiivisesti. On tärkeää, että tutkimuksessa otetaan huomioon erilaisia teoreettisia näkökulmia, jotta tutkimuksen näkökulma olisi laajempi (Tuomi & Sarajärvi 2004, 142).

10 POHDINTAA

Opinnäytetyömme on avannut meille uusia näkökulmia Suomen sosiaalipolitiikkaan ja sosiaalityöhön. Se kehittää ammatillisuuttamme ja suhtautumistamme sosiaalialan työhön tiedostavammaksi ja kriittisemmäksi. Asiakkaan ja työntekijän välinen asema sekä asiakkaan osallisuuden tukeminen on yhä ajankohtaisempi kysymys sosionomin työkentällä. Mielestämme olisi tärkeää kiinnittää sosiaalialalla enemmän huomiota marginaalissa elävän ihmisen omaan kokemukseen ja omiin mielipiteisiin siitä, miten häntä autettaisiin parhaiten. Tämä parantaisi yksilön mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa, mikä puolestaan voisi vahvistaa elämänhallinnan tunnetta.

Pystymme soveltamaan työelämässä yhteisövalmennuksen ideaa hyvin erilais-
ten asiakasryhmien kanssa. Kun asiakasta tuetaan ja rohkaistaan ottamaan
vastuuta omasta elämästään, tulee se ennen pitkää yhteiskunnalle huomatta-
vasti halvemmaksi kuin holhoava käytäntö. Tämä vaatii varmasti erilaista pa-
neutumista työhön kuin asiakkaan puolesta tekeminen, mutta on sen arvoista.
Yhteisövalmennus-projektiin paneutuminen ja opinnäytetyön tekeminen on
haastanut meidät muuttamaan käsityksiämme asiakkaan asemasta sekä pohti-
maan uusia ratkaisuja syrjäytymisen ehkäisemiseksi, ja tämä näkyy varmasti
ammatillisuutemme kehittymisenä.

Meitä jäi mietityttämään, mitä tapahtuu yhteisövalmennuksen jälkeen, pysty-
täänkö valmennuksesta koitunutta aktivoitumista ja voimaantumisen tunnetta
ylläpitää ja miten sitä voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntää ihmis-
ten elämänlaadun parantamisessa. Mikäli valmennettavat asettuvat toimimaan
Kansalaistoiminta-areenan yhteisöön, varmasti jo pelkkä yhteisössä toimiminen
ylläpitää valmennuksen positiivisia vaikutuksia. Mutta entä ne, jotka eivät val-
mennuksen jälkeen koe haluavansa toimia Kansalaistoiminta-areenalla, koke-

vatko he hyötyneensä valmennuksesta?

Näin jälkikäteen ajateltuna olisi ollut mielenkiintoista haastatella valmennukseen osallistuneita esimerkiksi vuosi valmennuksen jälkeen. Kokevatko he vuoden jälkeen yhteisövalmennukseen osallistumisen vaikuttaneen positiivisesti heidän arkeensa? Kuinka moni heistä toimii aktiivisesti Kansalaistoiminta-areenalla? Kokevatko valmennukseen osallistuneet yhteisövalmennuksen vaikuttaneen konkreettisesti heidän elämänlaatuunsa?

LÄHTEET

- Autio, Maria & Soikkanen, Marika 1999. Exposure-menetelmä Rotterdamin kirkollisessa yhdyskuntatyössä. Päättötyö. Diakonian ja kasvatuksen ammattitutkinto. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Järvenpää. Viitattu 20.3.2012.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Jarvenpaa1999/AutioMaria.pdf
- Auvinen, Reetta 2010. Yhteisöllisyys Kansalaistoiminta-areenan kävijöiden kokemana. Opinnäytetyö. Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.3.2012.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14940/Auvinen_Reetta.pdf?sequence=1
- Eskelinen, Kati & Torkkeli, Sami 2001. ”Eihän asuntola omaa kämpää korvaa.” Kuinka asukkaat kokevat asumisen majoitus- ja kurssikeskus Rukkilassa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Alppikadun yksikkö. Viitattu 6.5.2011.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2001/EskelinenKatiTorkkeISami2001.pdf
- Filander, Karin 2007. Aikuisuus, sosiaalipedagogiikka ja uusi moraalijärjestys. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2007. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 151–165.
- Helne, Tuula 2004. Syrjäytymisen solmut - eli miksi syrjäytymisestä puhuminen on niin hankalaa? Teoksessa Helne, Tuula; Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.) Seis yhteiskunta- tahdon sisään! 23–54.
- Helsingin Diakonissalaitos 2012. A. Aktiiviseen asumiseen! -yhteisöllisin menetelmin. Viitattu 12.4.12.
<http://www.hdl.fi/fi/palvelut/asumispalvelut/503-aktiiviseen-asumiseen>
- Helsingin Diakonissalaitos 2012.B. Tutkimus kaikkein huono-osaisimpien hyvinvoinnista: ihmiset syrjäytyvät toimeettomuuteen ja yksinäisyyteen. Viitattu 12.4.2012 <http://www.hdl.fi/fi/ajankohtaista/629-tutkimus->

kaikkein-huono-osaisimpien-hyvinvoinnista

Helsingin Diakonissalaitos 2012. C. Kansalaistoiminta-areena. Viitattu

12.4.2012 [http://www.hdl.fi/fi/palvelut/paivatoiminta/326-](http://www.hdl.fi/fi/palvelut/paivatoiminta/326-kansalaistoiminta-areena)

[kansalaistoiminta-areena](http://www.hdl.fi/fi/palvelut/paivatoiminta/326-kansalaistoiminta-areena)

Helsingin kaupunki 2009. Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen - työryhmän

raportti. Helsingin kaupungin turvallisuusryhmän alaryhmä. Helsingin

kaupungin hallintokeskus, turvallisuus- ja valmiuosasto 2009.

Helsinki, 6–10. Viitattu 14.3.2012.

http://www.hel2.fi/ajankohtaista/Syrj%C3%A4ytymisen_ehk%C3%A4isy_ja_v%C3%A4hent%C3%A4minen.pdf

Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Hel-

sinki :Tammi.

Hämeenlinnan ammattikorkeakoulu i.a. Tieteellisen tutkimuksen eettisyys. Vii-

tattu 12.3.2012

http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/HAMK/koulutus/Ylempi_AMK_tutkinto/kudos/lahtokohdat/tieteellisen_tutkimuksen_eettisyys

Joikinen Arja & Juhila, Kirsi (toim.) 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Jyväskylä:

Vastapaino.

Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnal-

liset tehtävät ja paikat. Vastapaino 2006. Tampere. Gummerus: Jy-

väskylä.

Jyväskylän yliopisto. Koppa. Aineiston analyysimenetelmät. Teemoittelu. Viitattu

12.3.12

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmät/teemoittelu>

Kela. Kelan Internet-sivut. Viitattu 12.1.2012.

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/170908122346PB?OpenDocument>

Kurki, Leena 2008. Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja va-

paa aika. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 105–109.

Kökkö, Jarmo 2011. Diakonijohtaja Jarmo Kökön tiedonanto Helsingissä Dia-

konissalaitoksen yhteisövalmennuksessa 18.3.2011.

- Laitila, Anastasia 2006. "Voimme tehdä mitä tahansa"- valtaistuminen intialaisnaisen silmin. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.2.2012.
<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26649/Laitila%20Anastasia.pdf?sequence=1>
- Rinta-Panttila Kirsti 2010. Yhteisövalmennus-pilotti-moniste.
- Roivainen, Irene & Korpela, Anjariitta 2008. B.Yhteisöt ja yhdykuntatyön lähtökohdat. Viitattu 26.2.1012.
<http://www.uta.fi/yky/arkisto/ekirja2010/instit.htm>
- Roivainen, Irene & Korpela, Anjariitta 2008. Yhteisöt ja yhdykuntatyön lähtökohdat. Viitattu 26.2.1012.
<http://www.uta.fi/laitokset/sostyo/opiskelu/luennot/ekirja2010/instit.htm>
- Roivainen, Irene; Nylund, Marianne; Korkiamäki Riikka & Raitakari, Suvi (toim.) 2008. Yhteisöt ja Sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Porvoo: WSOY.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 29.2.2012.
 <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>
- Saastamoinen, Mikko 2009. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa Filander, Karin & Vanhalakka-Ruho, Marjatta (toim.) 2009. Yhteisöllisyys liikkeessä. Jyväskylä: Kansanvalistusseura, 33–66.
- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulun yliopisto. Viitattu 20.2.2012.
<http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>
- Särkelä, Antti 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä: Vastapaino.
- Terveysten ja hyvinvoinnin liitto. Kasvunkumppanit. Lasten hyvinvointia rakentamassa. Mitä on yhteisöllisyys? Viitattu 29.2.2012.
[http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys\)Kasvunkumppanit.fi](http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys)Kasvunkumppanit.fi)

Tuomi Jouni & Anneli Sarajärvi 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.
Gummerus Oy: Jyväskylä.

Vesikansa, Sari 2000. Kansalaistoiminta, demokratia ja yhteisöllisyys.

<http://www.hel.fi/hki/nk/fi/Osallistu+ja+vaikuta/Avara+ja+aluetyo/Materiaalit> Luettu 11.3.2012.

LIITTEET

Liite 1: Opinnäytetyömme esittely haastateltaville

OPINNÄYTETYÖMME ESITTELY HAASTATELTAVILLE

Tervehdys!

Olemme kaksi sosionomi-opiskelijaa Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Olemme tekemässä opinnäytetyötämme Helsingin Diakonissalaitoksella toteutetusta yhteisövalmennuksesta. Tarkoituksenamme on tutkia yhteisövalmennuksen prosessia sekä sitä, miten valmennettavat kokivat yhteisövalmennuksen. Haastattelujen avulla pyrimme tuomaan esille valmennettavien omaa kokemusta ja näkökulmaa, joka on keskeisessä roolissa opinnäytetyössämme. Haastatteluiden avulla saamme myös tärkeitä tietoja jonka avulla yhteisövalmennusta voidaan mahdollisesti kehittää tulevaisuudessa.

Haastattelut suoritetaan yksilökohtaisesti rauhallisessa ympäristössä. Haastattelut suoritetaan anonymisti eli haastateltavan henkilöllisyys ei tule esille missään vaiheessa. Meitä koskee ehdoton salassapitovelvollisuus ja koko haastatteluaineisto hävitetään opinnäytetyömme valmistuttua. Sinulla on haastateltavana oikeus keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa, antamatta mitään selitystä mikäli sinusta niin tuntuu. Pyrkimyksenämme olisi saada haastattelut tehtyä touko-kesäkuussa 2011.

Luovutamme opinnäytetyömme Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulun opin-
näyte-tietokantaan, Helsingin Diakonissalaitoksen Eettiseen toimikuntaan sekä
Kansalaistoiminta-areenalle. Opinnäytetyömme kannalta olisi tärkeää, että
mahdollisimman moni valmennukseen osallistuneista saapuisi haastateltavaksi.

Kiitos jo etukäteen mikäli pystyt saapumaan haastateltavaksemme!

Ystävällisin terveisin Iisa Karsten ja Satu Röyttä

Liite 2: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Yhteisövalmennus Helsingin Diakonissalaitoksen Kansalaistoiminta-areenalla

Haastattelukysymykset:

Yhteisöllisyys

1. Miten koit yhteisövalmennuksen? Mikä jäi parhaiten mieleen?
2. Onko yhteisövalmennus vaikuttanut omaan rooliisi yhteisössäsi?
3. Koetko saaneesi yhteisövalmennuksesta eväitä vaikuttaa yhteisösi yhteisöllisyyteen?

Arki yhteisövalmennuksen jälkeen

4. Koetko oman osallisuutesi omaan arkeesi lisääntyneen valmennuksen myötä?
5. Onko yhteisövalmennus antanut keinoja selviytyä arjesta?

Liite 3: Pilotti -yhteisövalmennuksen runko

1. Kerta Orientoituminen työskentelyyn

2. Kerta Arvosukupuu – mitkä hyvät arvot kantaa minua elämässä

3. Kerta Voimavaratyöskentely – missä olen / olen ollut hyvä

4. Kerta Havainnointi

5. Kerta Yhteisötyöpajat

6. Kerta Projekti-ideat – käynnistys – toteutus

7. Kerta Pilotin arviointi